

UNIVERSITATEA DE ȘTIINȚE AGRICOLE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ
CENTRUL DE CERCETĂRI DE IGIENĂ ȘI PATOLOGIE ANIMALĂ

STUDIU DE OPORTUNITATE

**PRIVIND CONCESIONAREA SERVICIULUI DE
MANAGEMENT AL POPULAȚIEI CANINE,
ANIMALELOR DE COMPANIE ȘI ACTIVITĂȚII DE
ECARISAJ DIN MUNICIPIUL TIMIȘOARA**

TIMIȘOARA, 2005

**UNIVERSITATEA DE ȘTIINȚE AGRICOLE ȘI MEDICINĂ VETERINARĂ
CENTRUL DE CERCETĂRI DE IGIENĂ ȘI PATOLOGIE ANIMALĂ**

**STUDIU DE OPORTUNITATE
PRIVIND CONCESIONAREA SERVICIULUI DE
MANAGEMENT AL POPULAȚIEI CANINE,
ANIMALELOR DE COMPANIE ȘI ACTIVITĂȚII DE
ECARISAJ DIN MUNICIPIUL TIMIȘOARA**

BENEFICIAR: PRIMĂRIA MUNICIPIULUI TIMIȘOARA

AUTORI: Prof. univ. dr. DECUN MIHAI,

Membru al Academiei de Științe Agricole și Silvice

Drd. dr.med. vet. **ION ANCA**

TIMIȘOARA, 2005

CUPRINS

1. MANAGEMENTUL ANIMALELOR DE COMPANIE DIN MEDIUL URBAN	
1.1. ASPECTE GENERALE DE ORDIN ETIC, POLITIC ȘI LEGISLATIV	
1.1.1. Motivația etică	
1.1.2. Motivația politică	
1.1.3. Aspectele legale privind protecția animalelor	
1.2. RISCURILE ASOCIATE CU ÎNMULȚIREA EXCESIVĂ A CÂINILOR	
1.2.1. Câinii ca sursă de infecție și de infestație parazitară pentru om	
1.2.2. Agresiunile prin mușcături și zgârieturi produse de câini	
1.3. RISCURILE ASOCIATE CU ÎNMULȚIREA EXCESIVĂ A PORUMBEILOR ...	
1.4. PRINCIPII DE MANAGEMENT A POPULAȚIEI CANINE	
1.5. PROGRAMUL DE MANAGEMENT RECOMANDAT	
1.5.1. Estimarea populației canine și a ratei de înlocuire	
1.5.2. Individualizarea și înregistrarea tuturor câinilor	
1.5.3. Supravegherea habitatelor și controlul reproducției	
1.5.4. Controlul circulației și al vânzării	
1.5.5. Prinderea și eutanasia câinilor	
1.5.6. Informarea și educația populației	
1.6. STADIUL ATINS ÎN ACȚIUNILE ÎNTREPRINSE ȘI CĂILE DE URMAT	
2. COLECTAREA ȘI NETRALIZAREA CADAVRELOR ȘI A DEȘEURILOR ORGANICE DE PE DOMENIUL PUBLIC	
2.1. PRINCIPII GENERALE ȘI IMPORTANȚĂ	
2.2. NEUTRALIZAREA ȘI DISTRUGERA CADAVRELOR	
2.3. SITUAȚIA PREZENTĂ A ECARISĂRII TERITORIULUI ÎN TIMIȘOARA	
3. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI.....	
4. BIBLIOGRAFIE	

1. MANAGEMENTUL ANIMALELOR DE COMPANIE DIN MEDIUL URBAN

1.1. ASPECTE GENERALE DE ORDIN ETIC, POLITIC ȘI LEGISLATIV

În țara noastră, prin sintagma *animale de companie* se înțeleg animalele domestice și altele sălbatice cu care omul conviețuiește în același mediu și are raporturi foarte strânse: câinii, pisicile, iepurii, hamsterii, porumbeii, păsările de colivie, broaștele țestoase, reptilele, peștii de acvariu etc.

Sintagma *animale de agrement* are un înțeles mai larg și include și alte specii de animale domestice, care deși nu trăiesc în același habitat cu omul sunt totuși crescute pentru satisfacerea anumitor nevoi de recreere și zooterapie: cai de călărie, ponei etc.

Chiar dacă animalele de companie și de agrement fac parte din categoria speciilor foarte apreciate de către majoritatea populației, în marile aglomerări urbane acestea creează frecvent și stări conflictuale, datorită interpretării diferite pe care o dau cetățenii atitudinii față de aceste animale și față de riscurile pe care le presupune contactul strâns cu animalele. Întrucât soluționarea corectă a problemelor pe care le ridică conviețuirea animalelor cu omul în mediul urban presupune investiții și costuri ridicate, mai ales în țările în curs de dezvoltare problema este viu discutată, banii publici dovedindu-se insuficienți chiar și pentru soluționarea problemelor pe care le ridică șomajul și mai ales persoanele fără locuință. Din aceste motive, problema animalelor de companie și mai ales cea a câinilor fără stăpân este privită și soluționată în mod diferit în raport și de nivelul de dezvoltare economică și mai ales dependent de nivelul de civilizație. De altfel, **Konrad Zacharias Lorenz**, laureat al *Premiului Nobel*, spunea că: ***Civilizația unui popor se vede după cum se comportă cu animalele, cu bătrânii și cu locurile publice.***

Problemele pe care le generează populațiile excesive de câini și pisici fără stăpân, precum și măsurile necesare pentru rezolvarea acestor probleme într-un mod responsabil, în spirit umanitar, au fost discutate în Adunarea Parlamentară a *Consiliului Europei*, în data de 8 mai 1979. Consiliul Europei, preocupat de riscurile pe care le poate provoca creșterea excesivă a numărului de animale fără stăpân, prin difuzarea unor boli grave la om și prin poluarea mediului urban, dar, în același timp, hotărât să acționeze în favoarea tratamentului uman acordat animalelor domestice, conștient de faptul că principala cauză a înmulțirii câinilor fără stăpân o reprezintă ignoranța oamenilor și nivelul redus de civilizație, a recomandat Comitetului de Miniștri înființarea unei comisii interguvernamentale de experți pentru elaborarea unei convenții europene în scopul uniformizării atitudinii diferitelor țări față de animale. Această comisie a elaborat textul Convenției Europene pentru Protecția Animalelor de Companie și Agrement (*European Convention for the Protection of Pet Animals*), care a fost adoptată și parafată în noiembrie 1987 și publicată la Strasbourg în anul 1988.

Convenția exprimă atât dezideratele de protecție a animalelor, care trăiesc de milenii într-o asociere cu omul, cât și necesitatea aplicării de măsuri pentru reducerea numărului acestor animale, într-un mod care să evite durerea, suferința și disconfortul, excepțiile fiind admise doar în cazurile inevitabile, pe parcursul combaterii unor boli.

Toate statele semnatare, inclusiv România, s-au angajat să ia măsurile necesare pentru îndeplinirea întocmai a prevederilor acestei Convenții. Statele semnatare au convenit de a

organiza întâlniri multilaterale din cinci în cinci ani și oricând va fi necesar pentru examinarea aplicării Convenției, a modificării ei sau pentru a se adăuga alte clauze necesare. Aceste consultări se desfășoară sub patronajul secretarului general al Consiliului Europei.

La baza tuturor măsurilor prevăzute în Convenție stau două principii generale de bunăstare (art. 3): (1) **asumarea obligației de a nu cauza unui animal de companie durere, suferință sau disconfort**, dacă acestea nu sunt necesare; (2) **asumarea obligației de a nu abandona animalele de companie**.

Persoanele care au în întreținere animale de companie și agrement, sau care au consimțit să le poarte de grijă, sunt răspunzătoare de bunăstarea acestora (art. 4). Îngrijirile pe care le vor acorda acestor animale trebuie să corespundă speciei și rasei de care aparțin și constau în: asigurarea hranei și apei necesare; condiții adecvate de mișcare; aplicarea măsurilor necesare pentru a se preveni evadarea.

Importanța asigurării bunăstării animalelor este motivată etic, politic și legislativ.

1.1.1. Motivația etică

Etica este o ramură a filozofiei având ca obiect studierea aspectelor teoretice și practice ale moralei. În cadrul eticii s-a conturat în ultimele decenii domeniul *bioeticii*, care are drept obiect *examenul sistemic al comportamentului uman în domeniul vieții și sănătății, analizat în lumina valorilor și principiilor morale*. În România, bioetica este abia la începuturi, dar se fac progrese vizibile pe măsură ce se apropie data integrării în Uniunea Europeană.

Pe plan internațional, motivația etică a preocupărilor privind bunăstarea și protecția animalelor are o evoluție istorică îndelungată, dar sinuoasă și inegală, puternic corelată cu nivelul de dezvoltare economică și cu nivelul de civilizație. Motivația izvorăște din șirul lung al asemănarilor de ordin biologic dintre animalele superioare și oameni, atât sub aspect structural, morfologic, cât și sub aspect funcțional și comportamental. Utilizarea animalelor în diferite experimente științifice a permis, pe de o parte, progresul medicinei și prosperitatea umană, iar pe de altă parte, a contribuit la aprofundarea cunoașterii tainelor vieții, în general. Oamenii de știință au devenit tot mai conștienți de faptul că funcțiile vitale majore (metabolismul, circulația sanguină, respirația, reproducerea etc.) sunt comune, se regăsesc atât la om, cât și la animalele superioare. Mecanismele stresului, durerii, frustrării etc. sunt aproape identice. Există o mare asemănare în ce privește reactivitatea față de factorii de mediu.

Ca urmare a perfecționării tehnicilor de inginerie genetică (clonarea, obținerea organismelor transgenice) și a extinderii transplantului de țesuturi (în perspectivă și de organe) de la animale la om, oamenii au devenit mai interesați de *calitatea vieții* la animale și mai sensibili la suferința acestora, mai reactivi la actele de cruzime, semnalate de către asociațiile și fundațiile de protecție a animalelor. La început, opinia publică a fost interesată aproape exclusiv de soarta animalelor de companie, iar mai apoi interesul s-a extins la animalele folosite în experimente, la animalele de blană și la animalele din parcurile și rezervațiile zoologice. În prezent, există mii de organizații civice, naționale și internaționale, care promovează spiritul responsabilității și al respectului față de viață, compasiunea față de toate ființele sensibile la durere și suferință¹.

---

¹ Pentru exemplificare, menționăm următoarele organizații și fundații din România: Societatea Națională de Protecție a Animalelor din România (Sf. Gheorghe); Asociația Societăților pentru Protecția Animalelor (București); Fundația pentru Protecția Animalelor *Colț Alb* (București); Fundația pentru Protecția Animalelor – *Animavet* dr. Sufaru (București); Asociația pentru Apărarea Drepturilor Animalelor (București); Asociația *Help me* (București); Societatea pentru Apărarea Drepturilor Animalelor ALCIBIADES; Comitetul Național pentru Protecția Animalelor (București); Asociația *Casa Câinelui* (Timișoara) și altele.

Aceste organizații sunt bine reprezentate în organismele internaționale de decizie și nu pot fi ignorate, pentru că joacă un rol imens în educația tinerilor și în conturarea viitorului comun.

1.1.2. Motivația politică

Derivă din opinia publică orientată în direcția protecției animalelor și din opțiunea României de aderare la Uniunea Europeană (UE). România a dobândit deja (Legea nr. 20/1993) statutul de asociat al UE și se pregătește intens pentru a deveni membru cu drepturi depline, iar **partidele politice sunt preocupate de armonizarea legislativă în toate domeniile, inclusiv în cel privitor la bunăstarea și protecția animalelor, pentru a demonstra astfel că se alătură valorilor occidentale privind viața și natura înconjurătoare.** Atingerea acestor obiective nu se poate face fără schimbarea profundă a mentalității individuale și colective, mai ales la nivelul organismelor guvernamentale de care depinde elaborarea și aplicarea politicii agricole.

La nivelul Uniunii Europene, încă din anul 1980, a fost înființat ***Eurogrupul pentru Bunăstarea Animalelor***², ca o organizație civică, internațională, cu statut de observator pe lângă *Consiliul Europei*. *Eurogrupul* este deschis pentru toate organizațiile, naționale și regionale, de protecție a animalelor. Editează o publicație lunară, numită *Eurobulletin*, care cuprinde informații privind bunăstarea și protecția animalelor, dezvoltarea rurală durabilă și protecția mediului. Rolul *Eurogrupului* este de receptare, prelucrare și de transmitere a presiunii opiniei publice privind bunăstarea animalelor, de la organizațiile teritoriale spre Comisia Europeană, Parlamentul European, Consiliul de Miniștri și Consiliul Europei, în scopul perfecționării legislației, monitorizării respectării normelor și al asigurării asistenței tehnice.

Misiunea *Eurogrupului* este sprijinită de ***Intergrupul pentru Bunăstarea și Conservarea Animalelor*** (*Intergroup on the Welfare and Conservation of Animals*), care a luat ființă în cadrul *Parlamentului European*³ (în anul 1983) și reunește oameni cu orientări politice diferite, dar care se declară interesați să susțină inițiative legislative privind bunăstarea și protecția animalelor. Ca urmare a intereselor comune, ale *Intergrupului* cu cele ale *Eurogrupului*, s-a stabilit o relație de strânsă colaborare dintre acestea, *Eurogrupul* (civic) devenind secretariatul *Intergrupului* (politic). *Intergrupul* se reunește cu ocazia fiecărei sesiuni plenare a Parlamentului European, ce are loc la Strasbourg, pentru a discuta problemele europene privind bunăstarea animalelor. Cu această ocazie, *Eurogrupul* prezintă rapoarte, informații și propuneri, în baza constatărilor și a solicitărilor din partea organizațiilor naționale și regionale.

Eurogrupul transmite, de asemenea, informații *Comisiei Europene*⁴ și *Consiliului de Miniștri*⁵. Pentru țările care sunt candidate la aderare în UE, *Eurogrupul* are misiunea de a cerceta situația acestora sub raportul bunăstării animalelor și de a asigura asistența tehnică necesară, direct sau prin intermediul unor organizații, comisii, comitete, ce fac parte din structura *Eurogrupului*. Asistența tehnică se acordă, de regulă, cu sprijinul material și sub coordonarea

---

²*Eurogroup for Animal Welfare* are în componența sa numeroase organizații, asociații și fundații naționale și regionale pentru bunăstarea și protecția animalelor, dintre care le menționăm, pentru exemplificare, pe următoarele: *Deutscher Tierschutzbund* (Bonn); *Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals* (UK); *Asociacion Nacional para la Defensa de los Animales* (Madrid); *Swedish EU Group Members*; *Lega Anti Vivisezione* (Roma); *Global Action in the Interest of Animal* (Brussels); *Finnish Group for Animal Welfare* (Helsinki); *Hellenic Animal Welfare Society* (Atena); *Zentralverband der Tierschutzvereine Osterreichs* (Viena) și altele.

³ *Parlamentul European* are 628 de membri aleși direct de către cetățenii celor 15 state membre

⁴ *Comisia Europeană* este constituită din 20 de împuterniciți ai statelor membre (câte 1 – 2 din fiecare stat membru) și are responsabilități de inițiere și de implementare a legislației.

⁵ *Consiliul de Miniștri*, numit și *Consiliul UE*, este constituit din câte un ministru din guvernele țărilor membre, ponderea votului fiecărui ministru fiind proporțională cu populația țării pe care o reprezintă.

Comisiei TAIEX⁶. România este percepută negativ în opinia publică din statele membre ale UE, prin atitudinea necorespunzătoare față de animalele de fermă și de companie și agrement.

Rolul crescând al *Eurogrupului pentru Bunăstarea Animalelor* rezultă și din succesul transpunerii cerințelor privind bunăstarea animalelor în tratatul de bază al Uniunii Europene. Uniunea Europeană (UE) își are originea Comunitatea Economică Europeană (CEE), care a fost fondată de către șase state, prin *Tratatul de la Roma* (1957), cu scopul de a se crea o piață unică comună. Acest tratat de bază nu conținea referiri la bunăstarea animalelor, iar măsurile privind bunăstarea animalelor au fost aplicate în baza Convențiilor elaborate și semnate din inițiativa *Consiliului Europei*, pe baza recomandărilor *Comitetului Permanent pentru Bunăstarea Animalelor*. În anul 1997, cu ocazia revizuirii Tratatului de bază, în vederea extinderii UE, a fost negociat și semnat *Tratatul de la Amsterdam*, care a intrat în vigoare începând cu luna mai 1999. În protocolul adițional la acest Tratat a fost inclusă următoarea prevedere:

„*The High Contracting Parties,*

Desiring to ensure improved protection and respect for the welfare of animal as sentient beings, Have agreed upon the following provision, which shall be annexed to the Treaty establishing the European Community, in formulating and implementing the Community's agricultural, transport, internal market and research policies, the Community and the Member States shall pay full regard to the welfare requirements of animals, while respecting the legislative or administrative provisions and customs of the Member States relating in particular to religious rites, cultural traditions and regional heritage.”

Spre deosebire de Declarațiile comune, care au fost semnate și cu alte ocazii, Protocolul la Tratatul de bază creează obligații legale privind preocuparea fiecărui stat membru pentru respectarea cerințelor privind bunăstarea animalelor ca *ființe sensibile*.

În toate țările membre ale UE există diferite modalități de colaborare între organizațiile civice și structurile parlamentare, politice. De exemplu, în Marea Britanie există mai multe organizații privind bunăstarea și protecția animalelor, din care fac parte un număr mare de persoane fizice și juridice interesate, dar există și trei consilii (comitete) pentru bunăstarea animalelor, din care fac parte numai specialiști recunoscuți: *Consiliul pentru Bunăstarea Animalelor de Fermă*⁷; *Consiliul pentru Bunăstarea Animalelor de Companie*⁸ și *Comitetul pentru Proceduri Experimentale*⁹. Consiliile și comitetele, constituite din specialiști, se bucură de recunoașterea și sprijinul oficial al Guvernului (*Home Office*), rapoartele și propunerile acestora fiind publicate pe pagina *web* a Guvernului. O structură asemănătoare cu *Intergrupul Parlamentar European* există și în Parlamentul Britanic – *All Party Animal Welfare Group*, care se află în strânsă legătură cu *Societatea Regală pentru Prevenirea Cruzimii față de Animale*¹⁰. Buletinul acestei Societăți (RSCPA) publică rapoartele și alte aspecte relevante privind bunăstarea animalelor, care interesează deopotrivă Parlamentul și publicul larg. În activitatea acestor comisii (comitete) deosebit de importantă este urmărirea respectării legislației UE și armonizarea legislației interne cu cea europeană¹¹. **În țara noastră nu a fost încă stabilită o relație de**

⁶ *Commission Technical Assistance Exchange*

⁷ *The Farm Animal Welfare Council – FAWC*

⁸ *Companion Animal Welfare Council*

⁹ *Animal Procedures Committee*

¹⁰ *Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals – RSPCA*

¹¹ Legislația UE îmbracă trei forme: reglementări; directive și decizii. Reglementările sunt acte normative care se aplică direct în toate statele membre, fără a fi necesară emiterea unor acte normative specifice, interne. Directivele sunt acte normative care obligă statele membre să ia măsuri pentru realizarea obiectivelor, până la termenul stabilit, metodele și mijloacele putând fi diferite de la o țară la alta. Deciziile sunt acte normative obligatorii pentru cei cărora li se adresează (țări, întreprinderi, instituții, persoane etc.).

colaborare permanentă între organizațiile civice profilate pentru domeniul bunăstării animalelor și structurile parlamentare.

Pe lângă organismele UE, de problema bunăstării animalelor se preocupă și *Consiliul Europei*¹², care a promovat deja șase convenții internaționale, privind bunăstarea animalelor.

1.1.3. Aspectele legale privind protecția animalelor

Protecția animalelor domestice se referă, în mod obișnuit, la ocrotirea acestora de actele de cruzime, de rele tratamente și omor nejustificat. Discutarea și asigurarea *protecției* nu se poate face separat de *bunăstare*, deoarece asigurarea bunăstării reprezintă unul din obiectivele principale ale protecției.

În societățile mai evoluat, încă din secolele și chiar milenii anterioare au fost instituite reglementări juridice privind protecția animalelor. Unele reglementări aveau un caracter general și se refereau atât la animalele domestice, cât și la cele sălbatice, iar altele priveau numai anumite categorii de animale.

Necesitatea protecției legale derivă din insuficiența și slăbiciunea drepturilor morale, care pentru anumite populații pot fi în dezacord cu anumite libertăți conferite prin credința religioasă și pe alte căi. În plus, există mari dezacorduri între filozofi privind afirmarea drepturilor morale. De exemplu, *Jeremy Bentham*, citat de *Regan /195/*, scrie: „*Drepturile sunt roadele legii și numai ale legii. Nu există drepturi fără lege, nici drepturi contrare legii, nici drepturi anterioare legii (...). Nu există decât drepturi juridice; nici drepturi naturale, nici drepturi ale omului, anterioare sau superioare celor create prin lege. Afirmarea unor asemenea drepturi este absurdă în logică și periculoasă în morală*”. Spre deosebire de *J. Bentham*, un alt gânditor renumit, *J. St. Mill*, nu restrânge drepturile, la cele recunoscute de legile existente și aplicate în mod corespunzător într-o anumită societate. După *Mill*, pot exista drepturi care nu sunt consacrate juridic la un moment dat.

Se pare că cel mai vechi document juridic scris, păstrat și azi la Muzeul din Louvre (descoperit de cercetătorii francezi în anul 1901/1902, în localitatea Susa din Irak) este *Codex Hammurabi*, colecția de legi, încrustată în piatră, a regelui Babilonului, care a trăit cu 18 secole înainte de era noastră. În Anglia, legislația conținea articole privind protecția animalelor încă din anul 1770, iar în anul 1821 Camera comunelor a promulgat prima lege de protecție a animalelor. În anul 1824 a fost înființată prima asociație civică pentru protecția animalelor, numită *Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals*, care în prezent își promovează obiectivele prin intermediul a peste 200 de filiale și peste 300 de inspecțori în uniformă, cu competențe pe teritoriul Marii Britanii.

În Germania, prima lege privind protecția animalelor a fost adoptată în anul 1832, iar prima organizație pentru protecția animalelor a luat ființă în anul 1837. În anul 1881 s-a constituit la Wiesbaden *Uniunea Asociațiilor pentru Protecția Animalelor din Imperiul German*, care cuprindea 200 de asociații regionale și statale. Începând cu anul 1972, legislația germană sancționează nu numai chinuirea animalelor, dar și neasigurarea condițiilor minimale de bunăstare, privind hrana și sistemele de întreținere.

În Elveția, după anul 1844 au fost adoptate, în diferite cantoane, fie legi, fie articole de lege privind protecția animalelor, iar începând cu anul 1938 protecția animalelor a fost

---

¹² Din Consiliul Europei fac parte 41 de state membre, iar sediul Consiliului este la Strasbourg (Franța). Acest organism este diferit de cele UE, având ca scop principal întărirea democrației, justiției, respectarea drepturilor omului, prevenirea și combaterea actelor criminale și de terorism, dar și altele, cum sunt bioetica, bunăstarea animalelor ș.m.d.

reglementată la nivelul întregii țări. În anul 1973, la propunerea asociațiilor civice, **protecția animalelor a fost inclusă în Constituția federală a Elveției.**

În Statele Unite ale Americii, legislația împotriva actelor de cruzime la adresa animalelor a fost elaborată înaintea legislației privitoare la abuzurile față de copii. Primul caz de abuz asupra unui copil, puternic mediatizat, a fost judecat după procedura înscrisă în codul legislativ al statului Michigan, ce conținea măsuri împotriva actelor de cruzime față de animale.

În țara noastră, *Codul Callimachi* - inițiat de *Scarlat Callimachi*, domn al Moldovei și al Țării Românești (1821, fără a ocupa efectiv tronul), pedepsea cu 50 de lovituri pe trupul gol, în piața publică, pe cel ce năpăstua, schingiua, ucidea vreun animal care nu avea o vină dovedită.

La scară planetară, societățile de protecție a animalelor sunt reunite în cadrul *World Society for the Protection of Animals* (WSPA), cu sediul la Boston (SUA), agenție internațională non-profit, care are peste 100 000 de membri individuali și 378 de societăți – membre, aparținând la 90 de țări de pe toate continentele. În urma unor îndelungate dezbateri, la prestigioase reuniuni internaționale, WSPA a adoptat o Declarație Universală privind Bunăstarea Animalelor (*Universal Declaration for the Welfare of Animals*), care reprezintă esența conduitei față de animale, pe care trebuie să o impună legile din fiecare țară. Conform acestei *Declarații*, toate ființele posedă drepturi naturale, iar animalele dotate cu un sistem nervos cu organizare superioară trebuie să beneficieze și de unele drepturi particulare. Coexistența speciilor pe această planetă presupune recunoașterea de către specia umană a dreptului la existență a altor specii animale, iar respectul animalelor este inseparabil respectului oamenilor între ei. Se pune un accent deosebit pe interzicerea relelor tratamente și a actelor de cruzime în raport cu toate speciile, iar pentru animalele sălbatice se cere în mod deosebit dreptul de a trăi liber în mediul lor natural și de a se reproduce. Animalele domestice au dreptul de a trăi în ritmul și condițiile de viață și de libertate, propriei speciei. Orice modificare a acestor condiții, în scopuri mercantile, sunt contrare drepturilor ce decurg din *Declarația Universală*. Cu referire la animalele de companie, se arată că orice animal, pe care omul l-a ales ca tovarăș, are dreptul la o speranță de viață, conform longevității sale naturale. Abandonarea unui animal domestic și în mod deosebit a celor de companie și agrement este un act crud și degradant.

În prezent se poartă negocieri cu reprezentanții mai multor țări pentru adoptarea și asumarea rolului de inițiator, în vederea prezentării propunerii de discutare în Consiliul Social și Economic al Națiunilor Unite (ECOSOC). Dacă Declarația va fi adoptată de către ECOSOC, aceasta va fi în continuare supusă discuției și adoptării în cadrul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite (ONU). Abia în urma aprobării de către ONU, se poate spera la inițierea și semnarea unei convenții internaționale cu același conținut. Recent, conducerea WSPA și-a exprimat încrederea într-o astfel de perspectivă, chiar dacă procesul va fi îndelungat și va dura mai mulți ani, poate decenii.

Pe parcursul ultimelor decenii, România a semnat numeroase convenții internaționale privind protecția mediului și a animalelor. Cele mai multe convenții internaționale se referă la protecția faunei sălbatice, care în ultimele decenii a fost supusă agresiunii factorilor antropici. Două dintre acestea se referă și la animalele de companie și la alte specii dependente de om: *Convenția Europeană pentru Protecția Animalelor Vertebrate*, folosite în scopuri experimentale și în alte scopuri științifice (1986); *Convenția Europeană privind Protecția Animalelor de Companie și Agrement* (1987; 1988). Prin aceste documente internaționale se recunoaște dreptul animalelor la viață, la îngrijire și ocrotire, cât și la metodele de eutanasiere, în caz de necesitate. Ca urmare a dobândirii statutului de asociat al Comunității Europene, țara noastră a demarat un proces intensiv de armonizare a legislației țării noastre cu cea a Uniunii Europene. Pentru

conformare cu reglementările UE¹³, în țara noastră au fost promulgate mai multe legi, hotărâri de guvern și ordine ale ministerelor, dintre care următoarele se referă și la bunăstarea și protecția animalelor domestice:

- *Ordonanța Guvernului nr. 37/2002* pentru protecția animalelor folosite în scopuri științifice sau în alte scopuri experimentale, aprobată prin *Legea nr. 471/2002*;
- *Legea nr. 205/2004* privind protecția animalelor;
- *Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 155/2001*, aprobată prin *Legea 227/2002* privind gestionarea câinilor fără stăpân;
- *Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 55/2002* privind regimul de deținere a câinilor periculoși sau agresivi, aprobată prin *Legea nr. 60/2003*

Aceste mijloace juridice conțin prevederi cu două trăsături definitorii: *obligații* pentru asigurarea unor măsuri ce conduc la bunăstarea și protecția animalelor și *interdicții* pentru evitarea actelor de cruzime și de suferință inutilă.

Trebuie, totuși, arătat că în stadiul actual legislația nu este suficient de coerentă și eficientă și mai ales lipsesc pârghiile pentru implementarea în viața cotidiană a normelor și principiilor acceptate. Noile acte normative se află fie în contradicție cu anumite prevederi din unele acte juridice de rang superior, fie sunt lipsite de latura represivă, nu conțin prevederile necesare pentru sancționarea juridică a celor ce săvârșesc fapte ilicite prin încălcarea normelor imperative. Pentru completarea prevederilor legale mai sus amintite există hotărâri ale consiliilor locale care stabilesc în detaliu drepturile și obligațiile cetățenilor cu referire la animalele de companie.

Trebuie arătat și faptul că adeseori încălcarea normelor de protecție a animalelor se conjugă cu incultura și sărăcia, cu neputința de a asigura cerințele minimale pentru supraviețuirea animalelor, deoarece soarta animalelor nu poate fi mai bună decât cea a stăpânilor.

În alte cazuri, încălcarea normelor de protecție a animalelor are la bază o proastă înțelegere a drepturilor pe care le conferă proprietatea asupra animalelor. Asemenea indivizi abuzează de legislația de protecție a animalelor și tulbură viața altor oameni. Există și o categorie de oameni egoiști, ostili nu numai față de animale, dar și față de oamenii aparținând altor rase, grupuri sociale, etnice, religioase etc. Aceștia refuză ideea și temeiul moral de acordare a unor drepturi animalelor, chiar și celor superioare. Ei invocă mai ales faptul că *animalele se supun numai legilor naturale*, iar aceste legi nu conferă drepturi nici omului și nici animalelor. Dar, în fond, protecția animalelor nu înseamnă neapărat drepturi pentru animale! La ce le-ar servi aceste drepturi? **Ceea ce sunt numite drepturi ale animalelor, sunt mai degrabă datorii (ale omului) cu privire la animale și nu față de ele.** Datoriile sunt față de noi înșine, ca ființe umane. Aceste datorii sunt asumate de omenire, fac parte din constrângerile etice și trebuie să se regăsească în legile juridice, care reglementează toate aspectele existenței, inclusiv raporturile cu animalele .

1.2. RISCURILE ASOCIATE CU ÎNMULȚIREA EXCESIVĂ A CÂINILOR

1.2.1. Câinii ca sursă de infecție și de infestație parazitară pentru om

Tolerarea și protecția câinilor, care se află în preajma omului, nu este lipsită de riscuri. Urbanizarea accelerată a localităților produce adeseori creșterea periculoasă a densității agenților infecțioși și parazitari în preajma omului, mai ales în parcurile și spațiile de joacă pentru copii, care astfel se pot transforma din zone de sănătate și agrement în zone de risc.

---

¹³ Denumirea de Uniune Europeană (UE) a fost adoptată prin Tratatul de la Maastricht, înlocuind vechea denumire de Comunitate Economică Europeană (CEE)

Datorită conviețuirii timp de secole a omului cu câinii, numeroase microorganisme s-au adaptat la un parazitism mixt, rezultând astfel agenți patogeni comuni pentru om și pentru câine (și alte specii de animale), câinele putând servi ca sursă de infecție și de infestație pentru om.

Există peste 100 de boli infecțioase și parazitare care sunt comune omului și câinelui, făcând parte din categoria zoonozelor, dar numai aproximativ 42 de boli se transmit mai frecvent. Dintre acestea, patru sunt viroze (produse de virusuri, care nu sunt sensibile la antibiotice), 10 sunt bacterioze (produse de bacterii, acestea putând fi, în principiu tratate cu antibiotice), șase sunt micoze (produse de ciuperci microscopice, sensibile la unele produse antimicotice) și 22 sunt parazitoze (sensibile la unele antiparazitare). Mai importante prin gravitatea evoluției, sunt: turbarea, febra butonoasă, febra Q, leptospiroza, tuberculoza, leishmanioza, toxoplasmoza, ecinococoza și larva migrans.

Apreciind rolul câinilor, ca sursă de agenți patogeni pentru om, mai trebuie arătat că marea majoritate a bolilor menționate sunt transmise și de către alte specii de animale, nu numai de către câini. Frecvența de transmitere a bolilor de la câini la oameni depinde în foarte mare măsură atât de sănătatea câinilor, cât și de respectarea regulilor de igienă în relațiile cu câinii. Se pare că bolile se transmit mai frecvent de la câinii de apartament și în general de la câinii de agrement și companie, care trăiesc în foarte strânsă apropiere de om. Dar și ceilalți câini pot transmite boli zoonotice la om, mai ales la copii, care se atașează cu mare ușurință de câinii de pe stradă, îi pupă, îi mângâie și nu se spală pe mâini înainte de masă.

Înșușirea anumitor reguli de igienă minimală privind raporturile cu animalele de agrement reprezintă o necesitate și o preocupare constantă a școlilor, care trebuie și în continuare dezvoltată. Copiii nu trebuie izolați de animalele de companie, deoarece contactul cu animalele are numeroase efecte benefice asupra dezvoltării psihice a copiilor, le sporește afectivitatea, le dezvoltă simțul loialității, stimulează contemplarea și exteriorizarea gândurilor, dezvoltă gama trăirilor emoționale și asigură bunăstarea psihică.

1.2.2. Agresiunile prin mușcături și zgârieturi produse de câini

Cele mai multe agresiuni asupra omului din partea carnasierelor sunt cele produse în curți și locuințe de către câinii și pisicile de companie, dar cele mai riscante sunt cele produse de câinii fără stăpân, în locurile publice (pe stradă, în parcuri, în curtea unor instituții etc.), mai ales când aceștia nu sunt vaccinați antirabic și nu pot fi prinși pentru a fi ținuti sub observație sanitară veterinară timp de 10 zile. Anual, în lume, sunt mușcate și se prezintă la tratamentul antirabic preventiv aproximativ 600 000 de persoane, la care se adaugă un număr de două sau trei ori mai mare de persoane mușcate care nu se prezintă la medic, nefiind luate în evidența medicală.

Densitatea populației de câini diferă foarte mult, dependent de habitat, de nivelul cultural al populației umane, de obiceiuri și alți factori. Nu au fost efectuate încă estimări pentru toate țările, dar se acceptă că în țările din Europa și America între numărul de câini și de oameni există un raport de aproximativ 1: 10 - 1: 6.

În România nu există o evidență exactă a populației canine pe localități, deși astfel de evaluări sunt necesare pentru aplicarea unor principii moderne de management al populațiilor de carnasiere. Totuși, pe baza unor observații efectuate în unele cartiere, s-a dedus că numărul aproximativ de câini fără stăpân în București ar fi de aproximativ 200 000 de animale.

Din datele publicate de săptămânalul *Viața Medicală* (nr. 25 / 2000) rezultă că numărul persoanelor prezentate la Centrul antirabic din cadrul Institutului de Boli Infecțioase *Prof. Dr. Matei Balș* din capitală, în urma agresiunilor produse de câini, a fost de 6 877 în anul 1986 și a crescut la 20 808 în anul 1999, ceea ce a dus la cheltuieli impresionante pentru profilaxia antirabică și antitetanică. În perioada anilor 1986 – 1999, în București au fost vaccinate antirabic

68 735 de persoane în urma unor mușcături sau zgârieturi produse de câini sau de pisici. Costul vaccinului antirabice în București, numai într-un singur an (1999) a fost de 2,3 miliarde de lei, la care se adaugă costul altor medicamente și materiale și costul asistenței medicale, concediile medicale etc.

Dacă luăm în considerare o populație de două milioane de locuitori în București și numărul de 6 877 – 20 808 persoane prezentate anual la Centrul antirabie, în perioada 1986 – 1999, rezultă o incidență a agresiunilor asupra omului de aproximativ: **344** : 100 000, până la **1040** : 100 000. Raportarea pe ani se prezintă astfel: în perioada anilor 1986 – 1991 incidența medie anuală a fost de **325,6** de persoane la 100 000, iar în perioada 1992 – 1999 incidența a crescut continuu fiind, în medie, de **765,4** de persoane la 100 000 de locuitori.

Situația agresiunilor produse de câini în Timișoara este puțin diferită, în raport cu cea din capitală. Pe baza unor date, preluate din evidența Centrului antirabie din Timișoara a fost calculată o incidență a agresiunilor produse de câini asupra oamenilor, după cum urmează, la sută de mii de locuitori: 1998 - **453**; 1999 – **387** și în anul 2000 – **333** de locuitori. Frecvența mușcăturilor în marile orașe din alte state este, în general, mai redusă și anume: **20** de persoane cu mușcături la 100 000 de oameni în Carolina de Sud (SUA); **184** : 100 000 în Canbera (Australia); **500** : 100 000 în Liverpool (Anglia) și **927** : 100 000 în Arizona (SUA).

Riscurile pentru sănătatea oamenilor nu sunt asemănătoare la aceeași frecvență a mușcăturilor, deoarece riscurile trebuie corelate și cu starea de sănătate a câinilor care mușcă, iar din acest punct de vedere situația diferă destul de mult de la o țară la alta. Pentru exemplificare, menționăm situația din Liverpool, care pare foarte asemănătoare cu cea din orașele României. La o analiză amănunțită, situațiile sunt total diferite, deoarece în Anglia neexistând turbarea, mușcătura câinilor nu prezintă risc de transmitere a acestei boli mortale, iar oamenii mușcați nu trebuie să urmeze vaccinarea antirabică, care este nu numai costisitoare, dar și riscantă pentru sănătatea multor persoane.

În privința gravității agresiunilor produse de câini în țara noastră, rezultă că, în marea majoritate a cazurilor, mușcăturile au fost superficiale și ar fi rămas fără consecințe, dacă teama de rabie și de tetanos nu ar impune profilaxia specifică antirabie și antitetanică. Aproximativ 1 % din agresiuni au fost mai grave, iar unele cu sfârșit letal, acestea fiind provocate, de regulă, de către câini dresați anume pentru atacul persoanelor necunoscute, care pătrund într-un anume teritoriu sau se apropie de anumite persoane sau obiective. Avându-se în vedere importanța prevenirii accidentelor prin mușcătură, în țara noastră au fost instituite reglementări importante privind regimul de deținere al câinilor periculoși sau agresivi. Dintre acestea, trebuie scoasă în evidență mai ales *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 55/2002*, care a fost aprobată (cu modificări) prin Legea nr. 60/2003.

1.3. RISCURILE ASOCIATE CU ÎNMULȚIREA EXCESIVĂ A PORUMBEILOR

Creșterea porumbeilor constituie o pasiune pentru un număr mare de cetățeni din toată lumea, astfel că în prezent există un mare număr de organizații, asociații și fundații care reunesc iubitorii de porumbei și numeroase concursuri și expoziții la care participă un numeros public. Aceasta dovedește că, pe ansamblu, oamenii sunt nu numai toleranți față de prezența porumbeilor în mediul de viață, dar chiar interesați de perpetuarea acestora în mediul urban. Pe de altă parte, condițiile din orașe favorizează înmulțirea porumbeilor sălbatici în podul clădirilor, iar uneori în structura acoperișului. Iubitorii de păsări îi hrănesc sistematic și le asigură apa necesară, ceea ce

face ca numărul acestora să crească enorm în anumite perioade. Spre deliciul publicului, porumbeii nu ezită să se așeze pe umerii și chiar în palmele persoanelor care îi hrănesc.

Figura 1. Aspect din Piața San Marco din Veneția

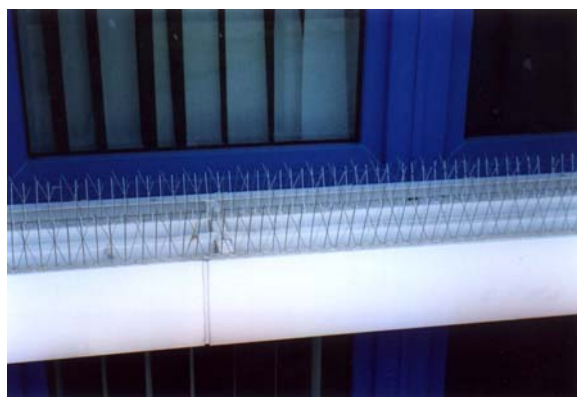
Intervenția iernilor grele și slăbirea preocupării publicului pentru asigurarea hranei necesare (din diferite motive) fac ca o parte din păsări (uneori cu miile) să-și piardă viața. Cadavrele de porumbei pot fi găsiți în astfel de situații pe stradă, în piețe, dar mai ales la locul de cuibărire, ceea ce face uneori necesară intervenția municipalității.

Înmulțirea numărului de porumbei în preajma monumentelor istorice are adeseori și consecințe nedorite, dejecțiile acestora fiind acide și cu efect corosiv asupra monumentelor construite din structuri calcaroase, marmură, beton și metal. Din acest motiv, în preajma monumentelor cu risc de degradare se recurge în unele orașe la aplicarea diferitelor dispozitive de protecție, care fac imposibilă așezarea porumbeilor. Uneori se abuzează de folosirea acestor dispozitive, ele fiind prezente și pe pervazul clădirilor obișnuite, ceea ce creează nu numai un aspect neplăcut, dar constituie și o dovadă a unei concepții învechite despre relația omului cu natura înconjurătoare.

Oamenii și în mod deosebit copiii nu trebuie lipsiți de contactul cu păsările din mediul înconjurător, care joacă un rol foarte important în dezvoltarea lor psihică.

Figura 2. Porumbei pe un monument istoric

Figura 3. Dispozitiv de protecție împotriva păsărilor

Pe de altă parte, trebuie arătat că dejecțiile porumbeilor și praful stârnit de porumbei prezintă un **potențial alergizant pentru persoanele predispușe**. De asemenea, porumbeii, ca și alte păsări domestice și sălbatice, sunt purtătoare de microorganisme, producătoare de toxiiinfecții alimentare și alte infecții la om: salmonelle, colibacili, vibrioni, rickettsii, pararickettsii, virusuri, protozoare etc. În perioadele cu risc crescut pentru diferite epidemii zoonotice nu poate fi exclus **rolul păsărilor, inclusiv al porumbeilor, în vehicularea agenților patogeni**.

Recent, a fost semnalată prezența anticorpilor antigripali în sângele papagalilor din Anglia. În Thailanda a fost izolat virusul gripei aviare de la o vrabie. În Ungaria au fost semnați 18 porumbei morți în lunca Tisei și se efectuează investigații serologice și virusologice pentru eventuala punere în evidență a virusului gripei aviare. Există suficiente argumente în favoarea presupunerii că în aglomerările mari de porumbei, în perioadele cu un grad crescut de răspândire a unor agenți patogeni zoonotici, este posibilă cantonarea respectivilor agenți patogeni în populația de porumbei. Din aceste motive, este interzis accesul păsărilor în incinta restaurantelor, magazinelor, a sălilor de spectacole și mai ales a atelierelor de prelucrare a produselor alimentare. Este de datoria autorității publice locale de a monitoriza dezvoltarea populațiilor de porumbei și de pregăti din timp soluții care să fie aplicabile în diferite situații epidemiologice.

1.4. PRINCIPII DE MANAGEMENT A POPULAȚIEI CANINE

Managementul populației canine constă în **armonizarea acțiunilor de supraveghere și de limitare a dezvoltării populației de câini, cu scopul obținerii de beneficii maxime din relația cu animalele preferate și reducerea până la anulare a riscurilor privind sănătatea publică**. Principiile de management a populației de câini din orașe, prezentate în cadrul acestui capitol, au fost elaborate în spiritul reglementărilor naționale și internaționale și ținând cont de îndrumările Organizației Mondiale a Sănătății (*World Health Organisation*) și a Asociației Mondiale pentru Protecția Animalelor (*World Society for the Protection of Animals*), consemnate în lucrarea: *Guidelines for dog population management* (WHO/ZOON/90.165).

Întrucât intervențiile în viața colectivităților, impunerea de restricții privind unele manifestări ale vieții afective și privind unele forme de ocrotire a animalelor, sunt extrem de delicate și adeseori respinse cu vehemență de către populația, de altfel bine intenționată, dar nu întotdeauna și bine informată, este absolut necesară o foarte atentă pregătire a tuturor acțiunilor și mai ales o împletire cu programele culturale și de sănătate din teritoriu.

Există chiar recomandarea de principiu din partea *Organizației Mondiale a Sănătății* și a *Asociației Mondiale pentru Ocrotirea Animalelor* ca la elaborarea și aplicarea măsurilor de management privind populația canină din marile aglomerări urbane să fie antrenați și reprezentanți ai serviciului medical și veterinar, tocmai pentru a se asigura împlinirea dezideratelor privind igiena mediului și prevenirea zoonozelor.

În concepția celor două prestigioase organisme internaționale, managementul populației de câini trebuie eșalonat pe mai multe trepte, primele (1 – 3) fiind de competență ridicată, chiar de cercetare (*systems research*), iar următoarele (4 – 8) de planificare și de execuție (*planning*), după cum urmează:

1. Informarea (privind populația de câini, habitatul, resursele disponibile etc.).
2. Analiza datelor.
3. Elaborarea propunerilor pentru comitetul de management.
4. Constituirea comitetului și a secretariatului, precizarea obiectivelor și a termenelor.
5. Definitivarea planului de acțiune pentru realizarea tuturor obiectivelor acceptate.
6. Verificarea bazei legislative și completarea acesteia, prin administrația locală.

7. Aplicarea planului de către toate instituțiile, serviciile și grupurile civice implicate.
8. Evaluarea rezultatelor și perfecționarea acțiunii de coordonare.

1.5. PROGRAMUL DE MANAGEMENT RECOMANDAT

Luându-se în considerare experiența și a altor centre urbane din lume, specificul situației din țara noastră și recomandările *Organizației Mondiale a Sănătății* și ale *Asociației Mondiale pentru Protecția Animalelor*, propunem, pentru municipiul Timișoara, următoarele măsuri și acțiuni mai importante:

- estimarea populației canine și a ratei de înlocuire;
- individualizarea și înregistrarea tuturor câinilor de pe raza localității;
- supravegherea habitatelor și controlul reproducției;
- controlul circulației și al vânzării;
- prinderea și eutanasia câinilor fără stăpân, cu boli cronice, incurabile sau cu vicii de comportament;
- programe de informare și educație a cetățenilor.

1.5.1. Estimarea populației canine și a ratei de înlocuire

Cunoașterea situației numerice a populației canine și a tendințelor de evoluție este necesară pentru elaborarea măsurilor celor mai adecvate și pentru eșalonarea acestora, în raport de situația concretă și de obiectivele ce vor fi stabilite de către autoritatea locală, care va acționa în interesul și cu acceptul populației și a asociațiilor de protecție a animalelor. Trebuie precizat că elaborarea și aplicarea măsurilor necesare presupune adoptarea unor decizii, aplicarea pe faze a măsurilor organizatorice, găsirea resurselor financiare pentru aplicare și alte aspecte, care necesită un timp variabil, în raport cu urgența obiectivelor propuse și cu posibilitățile conjuncturale. În vederea evaluării situației, se propune parcurgerea următoarelor etape și efectuarea următoarelor acțiuni:

- estimarea populației totale de câini din municipiu, utilizând mijloace statistice acceptate, cu precizarea proporției de câini pe forme de proprietate (câini în proprietatea și la domiciliul locuitorilor; câini aparținând societăților comerciale; instituțiilor publice; unităților de învățământ și militare etc.);
- estimarea mărimii populației de câini comunitari și fără stăpân și identificarea provenienței și a habitatelor preferate;
- aprecierea raportului dintre sexe, a ratei de înmulțire și a ratei de înlocuire.

Tehnica de evaluare a densității populației canine este destul de complexă. Aceasta trebuie să cuprindă toate categoriile de câini, inclusiv câinii comunitari și cei fără stăpân, care interesează cel mai mult sub aspect epidemiologic. Informațiile se colectează prin mai multe canale, de la serviciile veterinare, prin observare directă, prin chestionare etc. Aceasta presupune sectorizarea teritoriului, alegerea riguroasă a eșantioanelor și prelucrarea statistică a rezultatelor.

Pe baza unor estimări efectuate de către *SC Danyflor SRL*, în perioada 2002 – 2004, a rezultat că **în municipiul Timișoara ar exista 33 100 de câini**, distribuiți astfel pe diferite categorii de deținători:

- la gospodăriile individuale ale populației – aproximativ 9 800 de câini;
- la asociațiile de proprietari – aproximativ 10 000 de câini;
- la instituții, întreprinderi și societăți comerciale – aproximativ 4.800 de câini;

- câini fără stăpân (pe străzi) – aproximativ 8 500.

Din aceștia, în evidența asociațiilor chinologice figurează numai aproximativ 6 200 (18,7 %) de câini. În realitate, **numărul de câini fără stăpân este mult mai mare**, pentru că animalele aflate în curtea instituțiilor (școli, universități, unități militare, unități sanitare, instituții publice etc.) și a întreprinderilor de toate felurile nu sunt individualizate, revendicate și gestionate de către conducerile administrative, nu beneficiază de tratamentele antiparazitare și de vaccinările obligatorii. Se pare că aproape toate unitățile și instituțiile, care prezintă curte delimitată prin gard, posedă 2 – 4 – 6 și chiar peste 10 câini, care sunt hrăniți și într-o anumită măsură chiar ocrotiți, fără a li se recunoaște însă existența legală. Conducerea acestor unități nu este dispusă să-și asume responsabilitatea legală privind: vaccinarea, tratamentele profilactice și curative, agresiunile sau daunele de altă natură, ce ar putea fi provocate de câini. Aceste animale se înmulțesc fără nici o supraveghere, în raport de hrana oferită de cetățeni (elevi, studenți, militari, muncitori, funcționari etc.) sau de resturile de la cantine, restaurante, carmangerii, abatoare, ferme de animale etc. În perioadele când intervine o reducere drastică a hranei disponibile sau o necorelare a disponibilului de hrană cu numărul de animale afluie sau rezultate din împerecherile întâmplătoare, se produce o confruntare drastică între indivizi, care este urmată de eliminarea sistematică a câinilor mai tineri, slabi, bolnavi, care sunt ajung în stradă sau într-o altă locație. Nu de puține ori, selecția este produsă prin intervenția oamenilor, care decid asupra câinilor ce vor rămâne și a celor excluși. Astfel de selecții se produc de câteva ori pe an, în instituțiile de învățământ corelat cu fluctuația numărului de elevi/studenți și cu activitatea cantinei, iar în întreprinderi corelat cu alte activități care determină fluctuații în asigurarea resurselor alimentare.

Este probabil că numai aproximativ 5 –10 % din totalul de câini fără stăpân provin din curțile sau apartamentele unor proprietari. De regulă, cetățenii abandonează câinele doar în situații limită, din considerente de boală (boli incurabile sau care necesită tratamente costisitoare, râie, alopecie, vicii de comportament etc.) sau ca urmare a dezmembrării familiei sau a scăderii drastice a nivelului de viață etc.

Un studiu mai atent al dinamicii populației canine din municipiu ar putea scoate în evidență și anumite corelații dependente de sistemul de colectare și de depozitare a gunoiului menajer, care reprezintă, în unele cartiere, sursa principală de hrană. Buna gospodărire a resturilor alimentare și a gunoiului poate conduce la frânarea înmulțirii animalelor fără stăpân, fiind cunoscut că fecunditatea și prolificitatea la carnișiere sunt puternic influențate de abundența și de calitatea hranei disponibile. În consecință, **eficiența programelor de management al populației canine din oraș este puternic influențată de sistemul de gospodărire a deșeurilor alimentare.**

1.5.2. Individualizarea și înregistrarea tuturor câinilor

Este absolut necesară instituirea ordinii și a responsabilității în domeniul creșterii și deținerii de câini (pisici și alte animale). Măsura va conduce la un management bazat pe date corecte, reale, care vor servi atât administrației publice, cât și serviciului veterinar, asociațiilor chinologice și asociațiilor pentru protecția animalelor. Toate țările, care au rezolvat problema câinilor fără stăpân și a rabiei, au trecut printr-o asemenea etapă de individualizare și de înregistrare a tuturor câinilor.

Pentru desfășurarea unei acțiuni de acest gen în România, **ar fi necesară completarea legislației existente, în sensul de a se institui obligația de identificare și înregistrare a tuturor câinilor, indiferent de forma de proprietate sau de rasă.** În prezent, există obligația de identificare și înregistrare pentru rasele de câini periculoși sau agresivi, conform prevederilor *Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 55/2002*, aprobată (cu modificări) prin Legea nr.

60/2003. Conform acestei *Ordonanțe*, se consideră *câini periculoși*, câinii aparținând următoarelor rase, grupate în două categorii:

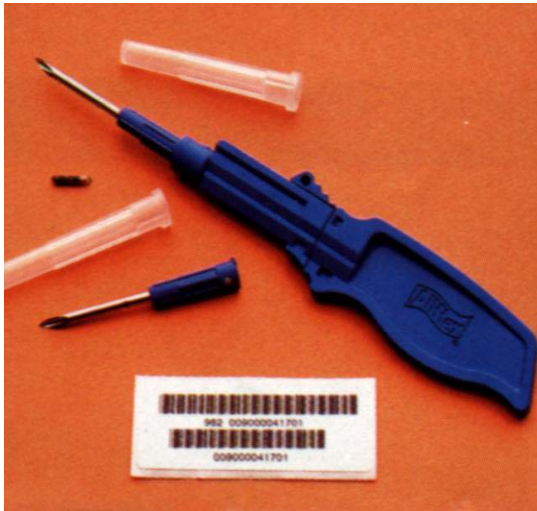
- *categoria I*: câinii de luptă și de atac, asimilați prin caracterele morfologice cu câinii de tipul *Pit Bull*, *Boerbull*, *Bandog* și metișii lor:

- *categoria II*: câinii din rasele: *American Staffordshire Terrier*, *Tosa*, *Rottweiler*, *Dog Argentinian*, *Mastino Napolitano*, *Fila Brasileiro*, *Mastiff*, *Ciobănesc Caucazian*, *Cane Corso* și metișii lor.

De asemenea, prin *Ordonanța de urgență* nr. 155/2001, aprobată (cu modificări) prin Legea nr.227/2002, este stabilită obligația ca în adăposturile ce aparțin asociațiilor și fundațiilor pentru protecția animalelor să fie cazați câinii fără stăpân numai după sterilizare, vaccinare antirabică și tatuare. O asemenea obligație nu este prevăzută pentru adăposturile de cazare provizorie, aflate sub tutela serviciilor specializate pentru gestionarea câinilor fără stăpân din cadrul consiliilor locale ale unităților administrativ teritoriale. Dar, Legea nr. 227/2002 stabilește totuși obligația ca **încredințarea câinilor spre adopție să se facă numai după ce aceștia au fost sterilizați, vaccinați antirabic, deparazitați și identificați prin două metode concomitente: tatuare și aplicarea zgărzii cu plăcuță numerotată**. Măsurile instituite, prin reglementările mai sus menționate, deși sunt bine venite, totuși nu sunt suficiente, fiind imperios necesară identificarea și înregistrarea tuturor câinilor.

Declararea obligatorie a deținerii câinilor ar putea fi urmată de:

- ◆ prezentarea obligatorie a câinilor, cel puțin o dată pe an, la locul și timpul stabilit de autoritățile locale;
- ◆ individualizarea printr-o metodă acceptată: microcip electronic, tatuaj, colier special, semn distinctiv la zgardă etc.; microcipul reprezintă metoda cea mai simplă și eficientă; aplicarea acestora ar putea fi concesionată prin licitație unor cabinete veterinare private, care ar trebui să importe cipurile, să le aplice prin inoculare și să transmită codurile administrației municipale;
- ◆ înregistrarea proprietarilor și a câinilor, cu numerele (codurile) acestora, în evidența serviciului de mediu urban al Primăriei, al serviciului de supraveghere a animalelor din cadrul societății comerciale care asigură salubritatea, în evidența serviciului veterinar care a concesionat programul de vaccinare antirabică și tratament antihelmintic și al unei fundații pentru protecția animalelor, în vederea:
- ◆ *încasării taxelor*, ce se vor stabili diferențiat, dependent de numărul de câini aflați în proprietate și categoria acestora, cu scopul descurajării creșterii unui număr prea mare de câini (cu eventuale scutiri pentru câinii utilitari sau reduceri pentru câinii de pază etc.) ;
- ◆ *identificării rapide*, în caz de pierdere (urmată de restituire, după plata taxelor aferente pentru îngrijirea temporară) sau de abandon (cu penalizarea corespunzătoare);
- ◆ *vaccinărilor antirabice și a dehelmintizărilor* profilactice obligatorii;
- ◆ *eliberării unui certificat*, pentru dovedirea vaccinării și a tratamentelor;
- ◆ *menținerii evidenței raselor*, în cadrul asociațiilor chinologice, în scop de ameliorare, atestare a descendenței etc., această înregistrare nefiind imperativă și obligatorie; se prezintă alăturat o xerox copie a reglementărilor din Spania privind obligativitatea identificării animalelor prin cipuri electronice, pentru obținerea actelor doveditoare privind descendența și valoarea genetică.

Figura 4. Dispozitive de aplicare și de citire a microcipurilor

Conceperea și aplicarea cu succes a unui program etapizat de management al populației canine de lungă durată nu sunt posibile, fără a se institui o evidență corectă și centralizată a datelor. Dar trebuie precizat că **taxarea abuzivă pentru operațiunile de înregistrare, identificare, vaccinare, tratament antihelmintic etc. ar putea fi contra-productivă** și ar putea să conducă la sustragerea deținătorilor de câini, mai ales în condițiile de criză economică prelungită.

1.5.3. Supravegherea habitatelor și controlul reproduției

Fertilitatea și natalitatea populației de câini este foarte diferită, dependent de condițiile de viață, rasă și alți factori, iar *turnover*-ul populației mai depinde și de raportul dintre sexe și de durata de viață. Dacă se ia în considerare că, în medie, câinii devin apti de reproducere începând cu vârsta de un an (10 – 12 luni) și că se reproduc, în medie, până la vârsta de 7 – 8 ani, cu cel puțin două cicluri de călduri (primăvara și toamna) și cu durata gestației de aproximativ 62 de zile și cel puțin patru căței de fiecare femelă pe an, **rezultă cel puțin o tendință de dublare a populației în fiecare an.**

Această tendință de creștere este ipotetică și de regulă se regăsește în diferite habitate doar la început, până la atingerea unei densități critice, în raport cu suportul nutritiv limitat, după care apare descreșterea fertilității, creșterea incidenței avorturilor și a mortinatalității, ceea ce conduce la stabilizarea nivelului populațional, în raport cu condițiile concrete de mediu, egalizându-se rata nașterilor de pui viabili cu rata mortalității.

Este aproape cert că **numărul de câini hoinari este cu mult mai mic în cartierele în care se practică colectarea gunoaielor în containere metalice închise**, în comparație cu cele în care colectarea gunoaielor este deficitară și se realizează în pubele descoperite sau în grămezi depuse la sol.

De-a lungul timpului au fost experimentate numeroase metode de control a funcției de reproducere la câini. Metodele elaborate sunt aplicabile și în țara noastră, mai ales în cadrul centrelor universitare, unde există și dotarea necesară. Alegerea metodelor trebuie să se facă de către proprietar, în raport de scopul urmărit și de posibilitățile financiare. Unele metode determină o sterilizare definitivă, iar altele una temporară, mai mult sau mai puțin sigură. În cazul

populației de câini fără stăpân, este recomandabilă colaborarea autorității locale cu asociațiile și fundațiile de protecție a animalelor, cu facultățile de medicină veterinară (clinicile veterinare), cu autoritatea veterinară, reprezentată prin Colegiul Medicilor Veterinari și de Agenția Națională Sanitară Veterinară. Instituțiile mai sus menționate și organizațiile civice pot desemna reprezentanți, care să se constituie într-un comitet de sprijin (și în alte țări funcționează astfel de comitete – *community committee for dog population management*).

Fără a prezenta în detaliu metodele de control a funcției de reproducție, menționăm câteva aspecte mai importante, care trebuie cunoscute de către toți factorii de decizie.

Castrarea masculilor este operația care garantează succesul, are un cost mediu, dar prezintă dezavantajul că alterează parțial relația afectivă cu stăpânul.

Vasectomia (epididimectomia) este cu ceva mai simplă, are un cost similar, succesul fiind de cele mai multe ori garantat și are avantajul că nu modifică comportamentul ulterior al animalului.

Scleroza epididimului, prin inocularea de diferite substanțe, este eficientă în proporție de aproximativ 90 %, presupune un cost foarte redus, dar cauzează temporar durere.

Ovariectomia (la femele) este eficientă în proporție de aproximativ 90 %, dar este uneori urmată de piometru, care presupune tratamente repetate.

Ovario-histerectomia este absolut sigură, dar costă foarte mult făcând parte din categoria operațiilor majore, mai ales când intervenția se face la femele gestante.

Ligaturarea trompelor uterine este o operație de complexitate medie, cu costuri acceptabile, având avantajul că nu induce modificări sub aspect comportamental, dar, ca și ovariectomia, poate favoriza piometru.

Pe lângă metodele chirurgicale, enunțate mai sus, există și numeroase metode nechirurgicale pentru controlul funcției de reproducție la câini (și pisici): inocularea steroizilor anti-androgeni; steroizi progestativi; clormadinone acetat; delmadinone acetat, megestrol acetat; antimetaboliți; imunizarea activă etc. Toate acestea prezintă o eficiență de aproximativ 85 – 95 %, se aplică relativ simplu (pe cale orală sau prin injectare, implant), dar nu durează mult, funcția de reproducție fiind reversibilă.

Subvenționarea acțiunilor de sterilizare a câinilor, prin castrare chirurgicală sau medicamentoasă, contribuie în mod semnificativ la reducerea numărului de câini comunitari și fără stăpân. Dar trebuie precizat că, **dacă managementul populației canine se bazează doar pe castrarea câinilor, reducerea numerică a populației canine va fi ne semnificativă și nu va fi urmată și de diminuarea riscului de transmitere a bolilor**, pentru care câinii sunt vectori activi sau pasivi.

1.5.4. Controlul circulației și al vânzării

În toate țările civilizate există un control strict asupra circulației câinilor, necesitatea acestei măsuri este indiscutabilă și în general acceptată. Foarte importantă este modalitatea de aplicare a restricțiilor. Ar fi necesară o largă popularizare a prevederilor legale și a recomandărilor, însoțită de comentarii asupra importanței respectării măsurilor stabilite, pentru ca astfel să se creeze convingeri, care vor duce treptat la consolidarea unor comportamente civilizate. În parcuri, în mijloacele de transport și în alte locuri cu acces limitat sau interzis trebuie să existe suficiente panouri de avertizare, cât se poate de explicite.

Circulația câinilor potențial periculoși pe străzi trebuie permisă doar dacă sunt însoțiți de proprietar, câinii fiind legați de lesă, prevăzuți cu botniță și având certificat de sănătate, așa cum prevede *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 55/2002*, aprobată de Legea nr. 60 / 2003.

Trebuie interzis accesul câinilor în localurile publice, magazine, piețe de desfacere a produselor agro-alimentare, ștranduri, grădini publice și stadioane.

În privința comercializării câinilor, **Convenția Europeană privind Protecția Animalelor de Companie (1987) recomandă interzicerea vânzării de câini și pisici persoanelor sub vârsta de 16 ani, fără consimțământul părinților acestora sau a altor persoane care exercită responsabilitatea parentală.**

1.5.5. Prinderea și eutanasia câinilor

Conform prevederilor *Convenției Europene privind Protecția Animalelor de Companie și Agreement*, suprimarea vieții animalelor este permisă numai pentru a curma suferința animalului sau în situații deosebite, când este obligatorie reducerea numărului de animale fără stăpân sau în procesul de combatere a unor boli grave.

Este interzis înecul și folosirea oricărei substanțe otrăvitoare sau a medicamentelor, a căror aplicare și efect nu pot fi controlate perfect de către medicul veterinar care asistă animalul.

Sunt permise numai metodele care determină pierderea imediată a cunoștinței, care este urmată de moarte, fără nici o suferință fizică sau psihică.

Electrocutarea poate fi admisă numai dacă se face cu instalații speciale, care produc asomarea, instantanee și nedureroasă, urmată de moarte.

Uciderea prin împușcare de către personal calificat poate fi admisă în acțiunile organizate în cadrul programului de prevenire și de combatere a unor boli.

Pentru câinii fără stăpân, Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 155/2001, aprobată prin Legea nr. 227/2002, prevede că eutanasia poate fi efectuată numai de către medicii veterinari, cu respectarea normelor legale. Câinii fără stăpân bolnavi cronici și incurabili vor fi eutanasiați imediat ce sunt aduși în adăpostul serviciilor specializate ale consiliului local. Ceilalți câini vor fi menținuți în adăpost și îngrijiți timp de 14 zile, după care, dacă nu sunt revendicați, vor fi supuși eutanasei. **Conform ordonanței este admisă numai eutanasia prin utilizarea barbituricelor, injectate intravenos, numai după pierderea cunoștinței indusă prin anestezie.** Nu se admite injectarea barbituricelor pe cale intramusculară sau subcutanată, Pentru căteii nou născuți este admisă administrarea barbituricelor pe cale peritoneală. Produsele narcotice pot fi administrate și pe cale orală.

Conform Legii 227/2002, acțiunile de capturare, adăpostire, vaccinare, deparazitare, sterilizare, adopție și eutanasia se vor face și în prezența reprezentanților societăților de protecție a animalelor, în cazul în care acestea solicită acest lucru.

Figura 5. Prinderea și eutanasia câinilor fără stăpân este o sarcină dificilă și plină de responsabilitate civică

1.5.6. Informarea și educația populației

Orice încercare de a reduce nivelul populației canine prin capturarea, îndepărtarea și uciderea animalelor, fără diminuarea hranei disponibile și modificarea condițiilor de adăpostire și de adăpare, va fi repede compensată prin redresarea indicatorilor de reproducere și prin creșterea speranței de viață, ca urmare a reducerii competiției pentru hrană. Cu alte cuvinte, prinderea și uciderea câinilor, fără a se aplica, concomitent, măsuri pentru înlăturarea cauzelor care favorizează înmulțirea câinilor, este ca și cum ai încerca să elimini excesul de apă cu ciurul, fără a remedia deficiența care generează revărsarea apei.

Din aceste motive, este necesară o vastă activitate de popularizare a cunoștințelor privind importanța animalelor de companie, obligațiile legale ale deținătorilor de animale, riscurile asociate și căile de reducere a acestora, metodele de contracepție aplicabile, unitățile care aplică astfel de măsuri cu cheltuieli reduse sau gratuit.

În această direcție se poate conta pe un sprijin direct din partea asociațiilor chinologice, a asociațiilor și fundațiilor de protecție a animalelor, care trebuie să beneficieze de acces gratuit la mijloacele de comunicare în masă, îndeosebi la presa scrisă (ziare, reviste etc.) și vorbită (radio, televiziune) pentru popularizarea unor inițiative.

Aceste asociații civice, precum și școlile, trebuie să contribuie la formarea unui simț de proprietate responsabilă la copii. Ei trebuie să înțeleagă că animalele nu sunt obiecte reciclabile, ci forme de viață, supuse suferinței, dependent de comportamentul nostru. În același timp, copiii trebuie să cunoască câte ceva despre comportamentul animalelor, în mod particular al câinilor: despre simțul lor de teritorialitate; despre atașamentul față de stăpân și tendința de apărare a acestuia față de alte persoane cu gesturi de amenințare; despre capacitatea animalelor de a învăța și tehnica dresajului etc.

Îngrijirea și ocrotirea animalelor va conduce la o viață civilizată, în armonie cu alte ființe și cu societatea în ansamblu, la excluderea cruzimii din comportamentul oamenilor.

În numeroase țări se organizează cursuri pentru îngrijirea animalelor de companie, pe care le urmează cei care doresc să primească în grijă un animal. În Germania chiar și adulții care solicită acordarea unui permis de pescuit trebuie să urmeze niște cursuri și să dea un examen, prin care să facă dovada că au cunoștințele necesare privind legislația mediului. Cu atât mai mult astfel de cursuri sunt folosite de copiii și tinerii în general. Există deja o gamă diversificată de videocasete pe asemenea teme, care pot fi obținute prin intermediul organizațiilor specializate.

Este contraindicată practica de a face cadouri de animale copiilor, fără un consimțământ prealabil al părinților sau al tutorilor legali.

Animalele nu trebuie oferite ca premii sau recompense nici în școli, iar asociațiile școlare de protecție a animalelor nu trebuie să încredințeze membrilor minori animale pentru îngrijire, dacă nu există în acest sens acordul și accețiunea părinților. În caz contrar, astfel de animale sunt sortite să ajungă repede în rândul celor fără stăpân și să genereze riscuri pentru alte persoane.

Foarte importantă este și educația igienico - sanitară și ecologică continuă a populației de toate vârstele, care trebuie să se împletească cu acțiunile concrete bazate pe progresul cunoașterii. În acest sens, a apărut și un concept nou în literatura de specialitate, acela de **promovare a igienei** (*hygiene promoting*). Introducerea acestui termen a fost motivată la reuniunile internaționale de **necesitatea de a extinde educația igienico – sanitară în afara școlii, de a o integra în programe complexe ale comunității locale, ce conțin mai multe mijloace educaționale** (educația copiilor, educația părinților, folosirea radioului și a televiziunii în scop educațional, a cărților, a broșurilor, pliantelor, afișelor etc.), **concomitent cu**

îmbunătățirea condițiilor de mediu (curățenie, colectarea mai bună a deșeurilor etc.). Optimizarea mediului sub aspect ecologic trebuie să se bazeze pe spiritul creator și pe acțiunile inovatoare, în care documentarea științifică și cea privind practica socială din statele civilizate sunt absolut necesare, iar cooperarea administrației locale cu instituțiile științifice și de învățământ, cu asociațiile și fundațiile *non profit* constituie garanția progresului și a succesului.

1.6. STADIUL ATINS ÎN ACȚIUNILE ÎNTREPRINSE ȘI CĂILE DE URMAT

În municipiul Timișoara există o preocupare constantă pentru aplicarea programelor de supraveghere și de combatere a vectorilor de agenți patogeni pentru om, existând o colaborare bună cu instituțiile specializate ale statului și cu mediul universitar.

Încă din anul 1999 au existat contracte de prestări de servicii și de consultanță încheiate de Primărie cu *Centrul de Cercetări de Igienă și de Patologie Animală* (C.C.I.P.A.) din cadrul Universității de Științe Agricole și de Medicină Veterinară a Banatului. Din aceste colaborări a rezultat un **Îndrumător pentru managementul populației canine**, care a început să fie aplicat începând cu anul 2000. Îndrumătorul a fost întocmit pe baza experienței înaintate a municipiilor din țările vest-europene și a recomandărilor *Organizației Mondiale a Sănătății* și a *Asociației Mondiale de Protecția Animalelor*.

Începând cu anul 2001, Primăria Timișoara a scos la licitație prestările de servicii privind managementul populației de câini, luând ca bază recomandările rezultate din contractul derulat anterior cu C.C.I.P.A. În urma licitațiilor care au avut loc, SC *Danyflor* SRL a preluat prestările de servicii pentru partea de sud față de canalul Bega, iar în partea de nord atribuțiile similare au fost atribuite SC *RETIM* SA. Din păcate, cele două societăți comerciale și-au limitat activitatea la prinderea câinilor fără stăpân, transportul acestora în adăposturi și eutanasierea celor nerevendicați, în acord cu caietul de sarcini și cu legislația în vigoare. **A existat o slabă colaborare dintre prestatorii de servicii implicați în managementul populației de câini și asociațiile de protecție a animalelor, cu frecvente blocaje și întreruperea comunicării, ca și cum ar fi existat scopuri diferite sau chiar opuse.**

Celelalte activități din programul de management propus de către C.C.I.P.A. au rămas neaplicate sau au fost aplicate parțial de către alte unități prestatoare de servicii. Drept urmare, **s-a ajuns ca anual în Timișoara să fie prinși și eutanasiați aproximativ 3 700 – 4 000 de câini, cu eforturi deosebite și cu costuri importante, fără ca numărul de câini fără stăpâni să scadă.** Un număr redus de câini de aproximativ 200 – 400 pe an au fost revendicați și adoptați de către cetățeni, din aceștia o parte revenind pe stradă în stare de libere și necastrați.

Nu au fost aplicate până în prezent și trebuie avute în vedere pentru viitor următoarele acțiuni mai importante:

- **Introducerea unui sistem de declarare și de evidență a tuturor câinilor aflați în proprietatea (sau responsabilitatea) cetățenilor și a tuturor instituțiilor și întreprinderilor de pe teritoriul municipiului Timișoara, cu taxarea progresivă a câinilor supranumerari.**
- **Constituirea unui organism civic, la nivel de municipiu, cu atribuții de consultanță pentru Primărie, care să fie reprezentativ și transparent și din care să nu lipsească asociațiile și fundațiile de protecție a animalelor, Direcția de Sănătate Publică, Direcția Sanitară Veterinară și de Sănătate a Alimentelor, Facultatea de Medicină Veterinară și alte instituții și organizații.**

- Sprijinirea efectivă a asociațiilor și a fundațiilor de protecția animalelor, astfel ca acestea să-și poată îndeplini atribuțiile de îngrijire a animalelor fără stăpân până la revendicarea acestora.
- Constituirea unui parteneriat public-privat pentru sterilizarea animalelor fără stăpân, care să poată fi astfel restituite celor care le revendică pentru o îngrijire responsabilă.
- Extinderea programului de management astfel încât să fie cuprinse și pisicile fără stăpân, în paralel cu înființarea de adăposturi pentru pisicile nerevendicate.
- Numărul de animale eutanasiate trebuie să scadă de la un la altul, încât la intrarea în UE să fie eutanasiate numai animale suferinde, cele cu boli cronice și nerecuperabile.
- Inițierea și contractarea unui studiu privind rolul epidemiologic al porumbeilor și metodele de management ecologic al populațiilor în continuă dezvoltare.
- În perioada următoare, managementul populațiilor de animale de companie trebuie să fie centrat pe prevenirea înmulțirii necontrolate, pe sterilizarea reproductivă a animalelor cu acordul deținătorilor, pe inițierea și desfășurarea de activități educative în școli și prin presă (scrisă, radio și cea vizuală) pentru schimbarea atitudinii populației față animale și mai ales pe cultivarea unui simț de responsabilitate la deținătorii de animale.

2. COLECTAREA ȘI NETRALIZAREA CADAVRELOR ȘI A DEȘEURILOR ORGANICE DE PE DOMENIUL PUBLIC

2.1. PRINCIPII GENERALE ȘI IMPORTANȚĂ

În procesul de creștere și de sacrificare a animalelor, de prelucrare a cărnii și a altor produse de origine animală se obțin numeroase materiale care sunt considerate ca necorespunzătoare pentru consum uman, din considerente etice sau datorită contaminării (fizice, chimice, biologice) și alterării. Din această categorie fac parte mai ales următoarele: animale care au murit în ferme, inclusiv cele născute moarte; placentele; deșeuri din stațiile de incubație; animale ucise în acțiunile de eradicare a unor boli epizootice; deșeuri necomestibile din abatoare (fetuși, râturi, coarne, picioare, copite, onglone, piei pentru industrie, pene, păr); conținutul gastro-intestinal (mai ales ingesta din rumen); carcace sau părți din carcace confiscate; fragmente de carne de la tranșare, resturi din fasonarea pieselor căzute pe podea; grăsimi recuperată prin separatorul de grăsimi din întreprinderile de prelucrare a cărnii și abatoare; pește și deșeuri de pește confiscate; carne și produse de carne alterate; cadavre de animale de agrement și animale fără stăpân; cadavre de animale de laborator (după terminarea experimentelor); resturi din industria de pielărie; resturi din materialele trimise laboratoarelor pentru examinare în scop de diagnostic etc. Toate acestea trebuie să fie colectate, neutralizate și valorificate de către unități specializate, rezultând diferite produse de interes economic: făină de oase; gelatină; clei; ceramică; ulei; nasturi; piepteni; piei; perii; bidinele; corzi instrumentale; catgut; hemină, compost etc.

În orașe, dar și în afara acestora, rezultă adesea cadavre de animale de diferite specii, dar mai ales de câini, pisici, ca urmare a accidentelor de circulație, sau de altă natură sau din moartea naturală a animalelor fără stăpân și a celor rătăcite, ca urmare a nesupravegherii acestora.

Colectarea și neutralizarea tuturor cadavrelor și a resturilor organice prezintă o importanță deosebită sub aspect igienico-sanitar, trebuie să se facă operativ și în condiții de

siguranță deplină. Cadavrele, dacă provin în urma evoluției unor boli infecțioase sau parazitare, conțin agenții etiologici ai acestor boli. În toate cazurile, chiar și atunci când cauza morții a fost de altă natură, neinfecțioasă, cadavrele și resturile organice constituie un suport nutritiv pentru înmulțirea microorganismelor saprofite și epifite și a vectorilor de boli (insecte și rozătoare). În plus, cadavrele și resturile de origine animală, prin descompunere emană produși volatili cu miros dezagreabil și poluează mediul înconjurător.

De aceea, legislația sanitară veterinară și de mediu din alte țări pretinde ca fiecare localitate sau pe grupe de localități apropiate să prezinte instalații și condiții pentru neutralizarea cadavrelor și a deșeurilor de origine animală, urmata de procesarea sau de incinerarea acestora prin transformarea lor în produse stabile biologic, nepericuloase pentru mediul înconjurător, animale sau om. **Ordonanța Guvernului 47 din anul 2005 face referire doar la neutralizarea prin procesare sau prin incinerare, fiind admisă și îngroparea a cadavrelor în locuri special amenajate, dar numai pentru localitățile izolate, în care caz este necesară aprobarea și autorizarea sanitară veterinară și de mediu.**

În baza legislației sanitare veterinare, deținătorii de animale sunt obligați să anunțe toate cazurile de moarte a animalelor autoritatea veterinară și să ia măsuri pentru neutralizarea acestora prin îngropare, ardere sau prin predarea pentru prelucrare industrială, după ce, în prealabil, au fost examinate din punct de vedere sanitar veterinar. Unitățile zootehnice sunt obligate să construiască sau să amenajeze, cu avizul organelor sanitare veterinare, spații sau locuri speciale pentru păstrarea cadavrelor până la ridicarea lor de către unitățile industriale de producere a făinurilor proteice, precum și locuri de îngropare sau ardere, în cazul când cadavrele nu sunt prelucrate de aceste întreprinderi sau când această măsură se impune din motive sanitare veterinare. Transportul cadavrelor și a altor deșeuri de origine animală spre locul de distrugere sau de valorificare se va efectua cu mijloace de transport special amenajate, având caroseria bine etanșezată, astfel încât să se evite diseminarea pe traseu a lichidelor de la cadavre. Foliile de polietilenă, paiele, rumegușul și alte materiale, care au servit la transportul cadavrelor sau au venit în contact cu cadavrul vor fi îngropate sau arse la locul de distrugere a cadavrului, iar vehiculul folosit la asemenea transporturi va fi dezinfectat la locul de descărcare a cadavrelor.

În conformitate cu Ordonanța 47/2005 consiliile locale sunt responsabile de neutralizarea cadavrelor de animale provenite din gospodariile crescătorilor individuali de animale sau a celor gasite moarte pe teritoriul unitatii administrativ-teritoriale respective pentru care nu se poate identifica proprietarul. Consiliile locale au obligatia de a-si asigura fie instalatii de incinerare/coincinerare autorizate si aprobate in conditiile legii si care sunt folosite exclusiv pentru necesitatile proprii, fie de a-si asigura contractual serviciile unei unitati de ecarisare.

În conformitate cu *Hotărârea de Guvern, nr. 984 / 25.08.2005*, se sancționează cu amendă de la 2.000 lei la 3.000 lei (RON): neamenajarea sau nerespectarea cerințelor de intretinere si folosire a cimitirelor pentru animalele de companie, a crematoriilor sau a altor mijloace pentru distrugerea cadavrelor de animale, produselor confiscate si a deșeurilor de origine animală, precum si utilizarea de vehicule necorespunzatoare sau neautorizate de autoritatea sanitara veterinara si pentru siguranta alimentelor competenta, pentru transportul acestora.

2.2. VALORIFICAREA CADAVRELOR ȘI A DEȘEURILOR DE ORIGINE ANIMALĂ

Din motive economice, în toate cazurile în care nu este obligatorie distrugerea cadavrelor și a deșeurilor, se impune valorificarea acestora prin unitățile industriale de producere a făinurilor proteice furajere. În țara noastră, aceste întreprinderi deservește un teritoriu reprezentat de unul sau mai multe județe, în funcție de capacitatea de prelucrare, de căile de acces și de mijloacele de transport de care dispun. Funcționarea unităților industriale de producere a făinurilor proteice este condiționată de dotarea tehnologică, care trebuie să permită industrializarea întregului material ecarisat și transformarea acestuia în produse finite salubre, libere de germeni patogeni. Din punct de vedere sanitar veterinar, unitățile de producție a făinurilor proteice furajere au următoarele obligații:

- să ridice și să transporte cu mijloace proprii, cadavrele, confiscatele și subproduse de origine animală de la unitățile cu care au relații contractuale;
- să prelucreze industrial materialul ecarisat în scopul obținerii de făinuri proteice, grăsimi, păr etc.;
- să distrugă prin metode fizico-chimice materialul ecarisat care este impropriu pentru obținerea produselor finite sau care depășește capacitatea de prelucrare a instalațiilor;
- să asigure toate condițiile pentru prevenirea difuzării bolilor infecto-contagioase și prevenirea poluării mediului ambiant.

În România există două societăți comerciale specializate pentru colectarea și prelucrarea cadavrelor și a deșeurilor de origine animală: S.C. *Protan* S.A. București și S.C. *Comproteine* S.A. Timișoara, la care se adaugă un anumit număr de instalații ce funcționează continuu sau intermitent în cadrul abatoarelor mari, acestea prelucrând doar deșeurile și confiscatele din societățile comerciale pe lângă care sunt amplasate.

S.C. *Protan* S.A. are nouă filiale: Glina (București), Bacău, Codlea, Craiova, Dej, Iernut (Mureș), Ploiești, Roman și Suplacu de Barcău (Bihor). Capacitatea de colectare și prelucrare a materiei organice la cele nouă filiale este diferită și dependentă de rentabilitatea economică, ceea ce conduce la imposibilitatea de acoperire a întregului teritoriu al țării. S.C. *Comproteine* S.A. este o filială a *Noului Comtim* și deservește în principal societățile comerciale de creștere a animalelor și de prelucrare a cărnii aparținând acestui holding. S.C. *Comproteine* S.A. nu dispune de mijloace de transport proprii pentru ridicarea cadavrelor și a deșeurilor. Acestea sunt colectate în cadrul fiecărei societăți comerciale deservite și apoi transportate cu mașinile acestora. Din acest motiv și datorită capacității limitate de prelucrare S.C. *Comproteine* nu poate ridica deșeuri organice și cadavre de la ferme din afara S.C. *Comtim* S.A. și de pe teritoriul municipiului Timișoara.

2.3. NEUTRALIZAREA ȘI DISTRUGERA CADAVRELOR

Cadavrele și deșeurile care nu pot fi valorificate industrial, sunt supuse fie neutralizării prin îngropare în cimitirele de animale sau prin aruncare în puțuri seci, fie distrugerii prin incinerare.

În țara noastră *cimitirele pentru animale* au fost desființate în ultimele două decenii în marea majoritate a comunelor. În prezent, au mai rămas, fostele cimitire, doar în 8,5% din comune, dar nici acestea nu respectă prevederile legislației: nu prezintă împrejurimi corespunzătoare, nu au șanț de gardă; sunt lipsite de spații amenajate pentru efectuarea necropsiilor și păstrarea pieilor și a inventarului. Practic, majoritatea cimitirelor sunt de fapt niște suprafețe neamenajate, în care cetățenii îngroapă cadavrele fără reguli și supraveghere din partea

serviciului veterinar și fără nici o protecție față de accesul animalelor, dezgroparea cadavrelor, spălarea terenului de precipitații etc. Această situație reprezintă una din cauzele reapariției antraxului și a cărbunelui emfizematos la anumite intervale de timp, precum și a extinderii altor boli transmisibile.

În România nu există cimitire pentru animale în orașe, așa cum există acestea (chiar și cu monumente funerare și capele) în marile orașe din Europa și SUA.

Puțurile seci sunt construcții destinate neutralizării cadavrelor și a confiscatelor de origine animală în condițiile de aerobioză. Față de cimitirele de animale prezintă avantajul că ocupă o suprafață de teren mai mică. Se amenajează după aceleași reguli și cerințe ca și cimitirele de animale, cu precizarea că apa freatică trebuie să fie la cel puțin 1 m sub nivelul fundului puțului sec. Puțurile pot avea o formă cilindrică sau prismatică, cu diametrul sau latura de aproximativ 3 m și adâncimea de 8-9 m. Sunt construcții din beton impermeabilizate la nivelul pereților și a fundului. Pentru a se evita pătrunderea apei, se recomandă ca pereții să fie înălțați peste nivelul terenului cu aproximativ 60-80 cm, iar ghizdul să fie acoperit cu o placă de beton sau metal, înclinată spre centru, unde se află deschiderea de 1,5-1,2 m. Deschiderea trebuie să fie prevăzută cu un lacăt. Puțul poate fi protejat de precipitații cu un acoperiș simplu, iar pentru evacuarea gazelor de fermentație și pentru accesul aerului, poate fi prevăzut un coș de ventilație, având secțiunea de 25x25 cm, care iese deasupra acoperișului de protecție. Un puț cu dimensiunile menționate poate servi pentru neutralizarea a 150 de cadavre de animale mari. După aproximativ cinci luni de la introducerea ultimului cadavru, rezultă o masă organică fără mirosuri dezagreabile și lipsită de germeni patogeni.

În România există puțuri seci în aproximativ 31,8 % din comune. Din păcate, aproximativ două treimi din puțurile existente nu sunt amenajate și exploatate în mod necorespunzător: nu prezintă ghizd și protecție față de precipitații, nu prezintă capac și nici condiții pentru efectuarea autopsiilor. De cele mai multe ori cadavrele se aruncă în niște gropi, numite impropriu "puț sec". De cele mai multe ori, carnișierele, păsările și insectele au acces liber la resturile de cadavre, ceea ce reprezintă un risc major pentru răspândirea bolilor transmisibile, inclusiv a zoonozelor. În unele cazuri gropile cu cadavre generează o poluare organică și microbiană a apei freactice, datorită amplasamentelor necorespunzătoare și ca urmare a neefectuării amenajărilor de ordin constructiv.

Amenajarea de puțuri seci în perimetrul municipiului Timișoara ridică probleme deosebite, ca urmare a faptului că apa freatică din această regiune se află la o adâncime foarte mică. Acestea ar putea fi eventual amenajate în zonele colinare din localitățile învecinate, pe terenuri având apa freatică la o adâncime mai mare de 10 metri.

Incinerarea asigură distrugerea certă a tuturor germenilor patogeni, dar este foarte costisitoare din care motiv se aplică în mai mică măsură. În România există instalații de incinerare doar în aproximativ 1 % din comune, dar și acestea sunt în majoritate de capacitate foarte mică și cu numeroase defecțiuni, având o slabă putere de ardere. Utilizarea crematoriilor pentru incinerarea cadavrelor și a deșeurilor organice devine obligatorie în perspectiva aderării României la UE.

2.4. SITUAȚIA PREZENTĂ A ECARISĂRII TERITORIULUI ÎN TIMIȘOARA

Serviciul de colectare, de transport și de neutralizare a cadavrelor și a deșeurilor organice pe domeniul public din Timișoara, pentru perioada anului 2005 (13.02.2004 – 31.12.2005), cade în sarcina SC DANYFLOR SRL, cu sediul în localitatea Chișoda, în baza

contractului încheiat cu Primăria Timișoara și a caietului de sarcini aferent. Prestatorul are obligația de a asigura resursele umane și tehnice și de a răspunde solicitărilor privind ridicarea cadavrelor și a deșeurilor organice și de a le colecta, transporta și neutraliza, prin procedee acceptate de legislația sanitară veterinară și de protecția mediului în vigoare. În acest scop, prestatorul dispune de personal muncitor, de un medic veterinar angajat pe bază de contract pe perioadă determinată, de un inventar minimal și de un puț sec pentru neutralizarea cadavrelor.

În Timișoara există o instalație modernă de incinerare (PRO AIR CLEAN), care realizează arderea primară la 250 - 600°C și piroliza gazelor rezultate (postarderea) la 800 – 1300 °C. Această instalație nu a fost utilizată pentru arderea cadavrelor de animale din cauza costurilor foarte ridicate.

Sistemul de ecarisare existent, bazat pe prestări de servicii contractate anual, prezintă următoarele dezavantaje:

- folosește mijloace de transport, metode de decontaminare și procedee de neutralizare la limita siguranței și a legalității;
- nu permite asigurarea unor utilaje performante și investiții mari, cum sunt cele necesare pentru transportul în siguranță și neutralizarea prin incinerare a cadavrelor și altor deșeuri organice;
- nu permite formarea unor echipe din personal instruit și specializat, care să garanteze desfășurarea, în perfectă siguranță, de activități specifice, de mare risc și cu impact asupra mediului înconjurător și a sănătății publice.

Ordonanța 47 din 11 august 2005 prevede că **activitatea de neutralizare a deșeurilor de origine animală pe teritoriul României se concesionează, conform legislației în vigoare.** Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale are calitatea de concedent în numele statului, al activității de neutralizare a deșeurilor de origine animală....” **Detaliile privind sprijinul direct al statului pentru activitatea de neutralizare a deșeurilor de origine animală sunt stabilite prin Hotărârea de Guvern nr. 1 211 din 5 octombrie 2005.**

3. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În conformitate cu datele prezentate și cu bibliografia atașată, problemele privind managementul populației de animale de companie și cele cu referire la ecarisarea teritoriului din municipiul Timișoara sunt de mare importanță pentru confortul cetățenilor, sănătatea publică, protecția mediului și pentru imaginea acestui municipiu. Modul de soluționare a acestor probleme constituie un indiciu, de mare fidelitate, al gradului de civilizație urbană.

În prezent, funcționarea celor două servicii se realizează prin intermediul unor contracte, încheiate de Primăria municipiului Timișoara, în urma unor licitații publice deschise. Acest mod de lucru prezintă neajunsuri legate de imposibilitatea elaborării și implementării unor strategii coerente pe termen lung, în acord cu principiile de protecție a sănătății publice, de protecție a animalelor și a mediului ambiant.

Din acest studiu rezultă că pentru soluționarea sistematică și integrală a problemelor, la nivelul cerințelor actuale și de perspectivă, **este necesară delegarea de gestiune prin concesionare a serviciilor de management a populației de animale de companie și de ecarisaj unor operatori specializați.**

Operatorii acestor servicii trebuie să posede capacitatea tehnică și organizatorică, dotarea și experiența managerială, bonitatea și capacitatea financiară, în acord cu sarcinile ce le revin, iar Consiliul municipal trebuie să completeze legislația în domeniu cu hotărâri care să permită aplicarea imediată în municipiul Timișoara a principiilor ce decurg din directivele UE și din legislația cadru în domeniu.

4. BIBLIOGRAFIE

1. **ANDREI I.** – *Omul și câinele*. Editura ANTET XX PRESS, Filipeștii de Târg, 2000.
2. **APPLEY M.C., BARRY O.H.** – *Animal Welfare*. CABI Publishing, UK, USA, 1999.
3. **BARNETT B.D.** – *Chemical vasectomy of domestic dogs in the Galapagos Islands*. Theriogenology, **23**, 1985, 499 – 509.
4. **BARTUSSEK H.** – *How to measure animal welfare?* În: Diversity of livestock systems and definition of animal welfare, Proceedings of the Second NAHWOA Workshop, Cordoba, 8 – 11 January 2000.
5. **BĂDIȚOIU I., CAVULEA O., GIURGIU T., IONESCU P., RADU P.** – *Elemente de patologie și protecție specială a animalelor*. Ministerul Apărării Naționale, București, 1977.
6. **BENET J., BOURDEAU P., GODIN L., LEMAIRE S.** – *Le risques de zoonoses en milieux scolaire et prescolaire*. Le Point Veterinaire, vol. 18, nr. 100, oct. 1986, p. 535 – 549.
7. **BENIUC M.** – *Ce simt și ce pricep animalele*. Editura Științifică, București, 1968.
8. **BENIUC M.** – *Psihologie animală comparată și evolutivă*. Editura Științifică, București, 1970.
9. **BERCEA I., MARDARI AL., MOGA MÂNZAT R., POP M., POPOVICIU A.** – *Boli infecțioase ale animalelor*. Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.
10. **BOURDEAU P.** – *Toxocara canis: infestation du chien et de l'homme, methodes de lutte*. Le Point Veterinaire, vol. 18, 1986, nr. 100, p. 551- 564.
11. **BRAASTAD B.O., BAKKEN M.** – *Behaviour of Dogs and Cats*. În: The Ethology of Domestic Animals: an Introductory Text, CAB International, 2002.
12. **BRUNELAT Ph.** – *Recompense et punition chez le chien. Contribution a l'etude de son conditionnement educatif. Essais comparatifs de deux types de colliers anti-aboiement*. These presentee et soutenue publiquement le 15 Juin 1990 pour obtenir le grade de Docteur Veterinaire, Ecole Nationale Veterinaire de Lyon, these nr. 61/1990.
13. **BUSTAD L. K., HINES M. LINDA** - *Rolul nostru în corelația om – animal și în protecția sănătății și bunăstării omului*. Traducere din al XXII – lea Congres Mondial de Medicină Veterinară, 1983, Perth – Australia, publicată în Bul. Informativ, S.M.V. din România, nr. 2 / 1984, p. 57 – 62.
14. **CHAPMAN L. BARBARA, VOITH L. VICTORIA** – *Behavioral problems in old dogs: 26 cases (1984 – 1987)*. JAVMA, 1990, vol. 196, nr. 6, p. 944 - 946.
15. **CHAPMAN L. BARBARA, VOITH L. VICTORIA** – *Cat aggression redirected to people: 14 cases (1981 – 1987)*. JAVMA, 1990, vol. 196, nr. 6, p. 947 - 950.
16. **COOPER E.** – *An introduction to animal law*. Academic Press, London, New York, 1987.
17. **DECUN M.** – *Etologia, bunăstarea și protecția animalelor*. Editura Mirton, Timișoara, 2004.
18. **DECUN M., KRUTSCH W.H.** – *Vulnerabilitatea și protecția animalelor*. Editura Mirton, Timișoara, 2001.
19. **DECUN M., ONȚANU G., MATEESCU A., DAVID CARMEN** – *Situația ecarisării teritoriului în România*. Rev. Rom. de Med. Vet., 1997, nr. 3, p. 323 – 329.
20. **DIBBERT R., METHLING W., NEUMANN B.** – *An investigation on housing of dogs*. Proceedings of the X-th International Congress on Animal Hygiene, volume 2, 2 – 6 July, 2000, p. 1081 – 1085.

21. **DIBBERT R., METHLING W., POLTE G.** – *Experiences with feeding stations and sleeping quarters for stray cats.* Proceedings of the X-th International Congress on Animal Hygiene, vol. 2, 2 – 6 July 2000, Maastricht, p. 1086 – 1091.
22. **DIDĂ I.C.** – *Zoonoze parazitare.* Editura Ceres, București, 1996.
23. **EDNEY A.T.B.** – *Nutriția câinelui și a pisicii.* Ediția a doua a Centrului Wlatham, Pergamon Press, Oxford, New York, Toronto.
24. **ELIAS E.** – *Infecții severe cu Capnocytophaga canimorsus la unele persoane mușcate de câine.* Jurnal Medical Veterinar, nr. 37, 2000.
25. **HAGIU N., HAGIU AL.** – *Comportamentul agresiv la câine și tipuri de agresiune.* Revista Română de Medicină Veterinară, 2000, vol. 10, nr. 4, p.379 – 384.
26. **IVANA F.I., IVANA SIMONA** – *Câinele – mică enciclopedie.* Editura Venus, București, 1997.
27. **IVANA F.I., IVANA SIMONA** – *Ghid felin.* Editura Ceres, București, 1993.
28. **KENDALL T.L.** – *Pilot vasectomy program in California.* J. Am.Vet. Med. Assoc., **176**, 1980, 1316.
29. **KOS U., DOBEIC M.** – *The control of urban pigeon population in the city of Lubljana with emphasis laid on the pigeons welfare.* In: Proceedings of the X –th International Congress on Animal Hygiene, 2 – 6 July 2000, Maastricht, Interpolis, vol. 2, p. 796 – 807.
30. **LORENZ K.** – *Istoria naturală a agresiunii.* În: *Comportamentul animalelor* (Chenzbraun Eugenia), Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 189 - 196.
31. **LORENZ K.** – *On aggression.* Bantam Books, New York, Toronto, London, 1969.
32. **MACK A.C., UNSHELM J.-** *Problems of cat-housing in animal shelters – results of a survey at animal shelters in eastern Germany.* 9-th International Congress in Animal Hygiene, 17 – 21 August, 1997, Helsinki, proceedings, vol. 2, p. 816 – 819.
33. **NEVEUX B.** – *Chiens dangereux: la responsabilite des praticiens est engagee.* La Semaine Veterinaire, 2000, nr. 995, 2 dec., p. 14.
34. **NICOLAE Șt.** – *Diagnosticul și prevenirea zoonozelor.* Editura Fundației România de Mâine, București, 2000.
35. **NOCEK J.E.** – *Hoof care for cattle.* W.D. Hoard & Sons Company, Fort Atkinson, USA, 1993.
36. **O'FARRELL VALERIE** – *Behavioural problems in companion animals.* În: *Managing the behaviour of animals*, edited by P. Monaghan și D. Wood-Gush. Ed. Chapman and Hall, London, New York, Tokyo, 1990, p. 233 – 252.
37. **PINEDA M.H., HELPER D.I.** – *Chemical vasectomy in dogs: A long-term study.* *Theriogenology*, **16**, 1981, 1 – 11.
38. **PINEDA M.H., REIMERS T.J., FAULKNER L.C., HOPWOOD M.L., SEIDEL J.R.** – *Azoospermie in dogs induced by injection of sclerosing agents in the caudae of the epidymides.* Am. J. Vet. Res., vol. 38, 1977, 831 – 838.
39. **PINEDA M.H.** – *Chemical vasectomy in dogs.* Canine Pract., 1978, **5**, 34 – 36.
40. **ȘUTEU I., COZMA V.** – *Bolile parazitare la animalele domestice.* Editura Ceres, București, 1988.
41. **WILDT D.E., LAWLER D.F.** – *Laparoscopic sterilization of the bitch and queen by uterine horn occlusion.* Am. J. Vet. Res., **46**, 1985, p. 864.
42. **WILDT D.E., SEAGER C.H., BRIDGES C.H.** – *Sterilization of the male dog and cat by laparoscopic occlusion of the ductus deferents.* Am. J. Vet. Res., **42**, 1981, p. 1888 – 1897.
43. ******* - *Este oare câinele o nouă rasă de cetățean în Franța?* Renașterea Bănățeană, 14 februarie 2001.

44. *** - *Eurogroup for Animal Welfare*. Annual Report, 2002, Brussels.
45. *** - *European Convention for the Protection of Pet Animals*, opened for signature 13 th November, 1987, published with explanatory report, Strasbourg, 1988.
46. *** - *European Union Legislation*. World Animal Net: European Union Legislation. http://worldanimal.net/eu_legis.html
47. *** - *Guidelines for dog population management*. World Health Organisation, World Society for the Protection of Animals, Geneva, 1990.
48. *** - *Hygiene dans les villes et pollutions canines*. Le Point Veterinaire, vol. 18, nr. 100, oct. 1986, p. 565.
49. *** - *Legea nr. 227/2002 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 155/2001* privind aprobarea Programului de gestionare a câinilor fără stăpân.
50. *** - *Legea nr. 60/2003 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 55/2002* privind regimul de deținere al câinilor periculoși sau agresivi. Monitorul Oficial al României, 2003, nr. 183 din 24 martie 2003.
51. *** - *Legea nr. 205/26 mai 2004* privind protecția animalelor. Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 531 din 14 iunie 2004.
52. *** - *Legea nr. 215/2004 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 42/2004* privind organizarea activității veterinare.. Monitorul Oficial al României, 2003, nr. 531 din 14 iunie 2004.
53. *** - *Măsuri umane de combatere a câinilor vagabonzi și eliminarea câinilor fără stăpân în diferite condiții socio-economice*. Documentare de medicină veterinară, nr. 40, Asociația Medicilor Veterinari din România, București, 1990.
54. *** - *Ordinul Ministerului Agriculturii, Alimentației și Pădurilor, comun cu Ministerul Apelor și Protecției Mediului nr. 143/400* pentru aprobarea Instrucțiunilor privind adăpostirea și îngrijirea animalelor folosite în scopuri științifice sau în alte scopuri experimentale. Monitorul Oficial nr. 697/2002
55. *** - *Ordonanța Guvernului nr. 37/2002* pentru protecția animalelor folosite în scopuri științifice sau în alte scopuri experimentale. Monitorul Oficial nr. 095/2002.
56. *** - *Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 55/2002*, privind regimul de deținere al câinilor periculoși sau agresivi. Monitorul Oficial al României, 2002, nr. 311, p. 1 – 3
57. *** - *Ordonanța Guvernului nr. 42/2004*, privind organizarea activității sanitar-veterinare și pentru siguranța alimentelor. Monitorul Oficial al României, 31 ianuarie 2004, nr. 94.
58. *** - *Ordonanța Guvernului nr. 47/2005*, privind reglementări de neutralizare a deșeurilor de origine animală. Monitorul Oficial al României, 26 august 2005, nr. 778.
59. *** - *Tatuaje o microchip, no hay otra opcion para obtener el pedigree. Nueva normativa de identificación de la Real Sociedad Canina*. *Especies*, 2000, nr. 33, p. 4 – 5.
60. *** - *The pet animals act 1951. Model standards for pet shop licence conditions. September 1992*. Recommendations by a working group of the Association of District Councils, British Veterinary Association, Pet Trade and Industry Association.
61. *** - *Universal Declaration for the Welfare of Animals* WSPA – http://www.wspa.org.uk/campaigns/declaration/article_1.html.
62. *** - *Verordnung über das Halten von Hunden im Freien*, vom 6. Juni 1974, geändert durch Art. 2 des Gesetzes vom 12.8.1986 (BGBl.S.1309).
63. *** - *Zoonozele parazitare*. Raportul tehnic nr. 627 al unui comitet de experți OMS, cu participarea FAO. Geneva, 1979, traducerea în limba română de Popescu Sanda și Dan Ștefana, ICVB Pasteur București – SMV din România, București, 1982.

64. *** - *Hotărârea de Guvern*, nr. 984 din 25 august 2005, privind stabilirea și sancționarea contravențiilor la normele sanitare veterinare și pentru siguranța alimentelor. Monitorul Oficial, 8 septembrie 2005, nr. 814.
65. - *Hotărârea de Guvern*, nr. 1211 din 5 octombrie 2005, privind sprijinul direct al statului pentru activitatea de neutralizare a deșeurilor de origine animală. Monitorul Oficial, 20 octombrie 2005, nr. 936.